1/2024

NEJVYŠŠÍ SOUD
ODDĚLENÍ ANALYTIKY
A SROVNÁVACÍHO PRÁVA

BULLETIN

Pravidelný přehled právních novinek se zaměřením na rozhodovací praxi Soudního dvora Evropské unie, Evropského soudu pro lidská práva a zahraničních nejvyšších soudů.

ODDĚLENÍ

Oddělení analytiky a srovnávacího práva Nejvyššího soudu poskytuje odbornou poradenskou činnost pro soudce Nejvyššího soudu, jakož i pro soudce soudů nižších stupňů, v oblasti evropského práva.

SLOŽENÍ

Lívia Ivánková
livia.ivankova@nsoud.cz

Jan Bena
jan.bena@nsoud.cz

Anna Čermáková
anna.cermakova@nsoud.cz

Patrik Provazník
patrik.provaznik@nsoud.cz

Jana Zápotocká
jana.zapotocka@nsoud.cz

KONTAKT

Oddělení analytiky a srovnávacího práva
Nejvyšší soud

Burešova 20
657 37 Brno

+420 541 593 480

international@nsoud.cz

www.nsoud.cz

SOCIAL

BULLETIN

K OTÁZCE EXISTENCE ČISTĚ VNITROSTÁTNÍ SITUACE VE SMYSLU ČL. 3 ODST. 3 NAŘÍZENÍ ŘÍM I U NÁJEMNÍ SMLOUVY K BYTU
NĚMECKO (STR. 7)

POZASTAVENÍ ÚČINNOSTI NĚKTERÝCH ČÁSTÍ SPORNÉ NOVELY TRESTNÍHO ZÁKONA
SLOVENSKO (STR. 10)

K OTÁZCE PLATNOSTI VZDÁNÍ SE PRÁVA NA OBHÁJCE
BOGDAN (STR. 13)

K OTÁZCE ZMĚNY TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY NA TREST OBECNĚ PROSPĚŠNÝCH PRACÍ V KONTEXTU TRESTNÉHO ČINU V SEXUÁLNÍ OBLASTI
VUČKOVIĆ (STR. 18)

K SOULADU PROMLČECÍ LHŮTY SE SMĚRNICÍ O ZNEUŽÍVAJÍCÍCH UJEDNÁNÍCH VE SPOTŘEBITELSKÝCH SMLOUVÁCH A ZÁSADOU EFEKTIVITY
CAIXABANK (STR. 20)

DOHODA O PŘÍSLUŠNOSTI U SMLUVNÍCH STRAN USAZENÝCH VE STEJNÉM ČLENSKÉM STÁTĚ
INKREAL (STR. 24)

ÚVODNÍK

Vážené čtenářky, vážení čtenáři,

přinášíme Vám jarní číslo Bulletinu oddělení analytiky a srovnávacího práva, které má opět ambici přispět k rozjasnění Vašich dnů prostřednictvím informování o zajímavých rozhodnutích vybraných zahraničních soudů, Evropského soudu pro lidská práva a Soudního dvora Evropské unie. Přidáváme rovněž přehled obsahu nového čísla Výběru Evropského soudu pro lidská práva pro justiční praxi, informace o nedávných rozhodnutích tohoto soudu proti České republice či o mezinárodním Newsletteru francouzského Kasačního soudu.

Z rozhodovací praxe zahraničních soudů by Vás mohl zaujmout například rozsudek německého Spolkového soudního dvora, který se zabýval existencí „čistě vnitrostátní situace" v kontextu čl. 3 odst. 3 nařízení Řím I u nájemní smlouvy k bytu, jež obsahovala doložku o volbě cizího práva. Spolkový soudní dvůr překvapivě dovodil, že se jednalo o čistě vnitrostátní situaci. Za pozornost jistě stojí i usnesení pléna slovenského Ústavního soudu, které rozhodlo o pozastavení účinnosti některých částí novely trestního zákona, která mimo jiné zkracovala dobu pro promlčení řady ekonomických trestných činů.

Rovněž Evropský soud pro lidská práva měl příležitost zabývat se řadou zajímavých věcí. V rozsudku ve věci *Bogdan proti Ukrajině* posuzoval situaci, kde se stěžovatel vzdal práva na obhájce a jeho odsouzení bylo založeno na přiznání, jež učinil v době, kdy byl fakticky (neoficiálně) zadržován policií a trpěl abstinenčními příznaky. V dané věci Soud dovodil porušení práva na spravedlivý proces. K porušení došlo i ve věci *Vučković proti Chorvatsku*, kde vnitrostátní druhostupňový soud bez dostatečného přezkumu a odůvodnění změnil pachateli trestného činu v sexuální oblasti trest odnětí svobody na trest obecně prospěšných prací.

Stranou Vaší pozornosti by samozřejmě neměl zůstat ani Soudní dvůr Evropské unie. Ve věci *Caixabank* se zaměřil na problematiku souladu promlčecí lhůty se směrnicí o zneužívajících ujednáních ve spotřebitelských smlouvách a zásadou efektivity. V mnoha ohledech velice zajímavý je pak rozsudek ve věci *Inkreal*, v níž podal náš Nejvyšší soud předběžnou otázku. Soudní dvůr dospěl k závěru, že ustanovení o dohodě o příslušnosti ve smyslu nařízení Brusel I bis se vztahuje i na situaci, kdy si smluvní strany usazené ve stejném členském státě sjednají, že v případě sporu budou příslušné soudy druhého členského státu, i když smlouva na něj jinak nemá žádnou další vazbu.

Příjemné čtení Vám přeje

redakce Bulletinu

V případě zájmu o pravidelné zasílání našeho Bulletinu se na nás můžete obrátit prostřednictvím e-mailu **international@nsoud.cz**.

Informace o ochraně osobních údajů naleznete na stránkách **Nejvyššího soudu**.

OBSAH

VÝBĚR ROZHODNUTÍ EVROPSKÉHO SOUDU PRO LIDSKÁ PRÁVA PRO JUSTIČNÍ PRAXI … 4

ROZSUDKY EVROPSKÉHO SOUDU PRO LIDSKÁ PRÁVA PROTI ČESKÉ REPUBLICE … 5

MEZINÁRODNÍ NEWSLETTER FRANCOUZSKÉHO KASAČNÍHO SOUDU 1/2024 … 6

JUDIKATURA EVROPSKÝCH VRCHOLNÝCH SOUDŮ

Německo: *K otázce existence čistě vnitrostátní situace ve smyslu čl. 3 odst. 3 nařízení Řím I u nájemní smlouvy k bytu* … 7

Německo: *Použití funkce přiblížení při videopřenosu soudního jednání v kontextu práva na zákonného soudce* … 9

Slovensko: *Pozastavení účinnosti některých částí sporné novely trestního zákona* … 10

JUDIKATURA EVROPSKÉHO SOUDU PRO LIDSKÁ PRÁVA

Bogdan: *K otázce platnosti vzdání se práva na obhájce* … 13

I. V.: *Porušení práv biologického otce v souvislosti s povolením osvojení jeho dítěte odlišným mužem za situace, kdy před soudy jiné země probíhalo řízení, v němž se tento biologický otec domáhal, aby byl jako otec oficiálně zapsán* … 15

Tadić: *K nestrannosti soudu za situace, kdy jeho předseda vystupoval coby svědek v jím projednávané věci* … 17

Vučković: *K otázce změny trestu odnětí svobody na trest obecně prospěšných prací v kontextu trestného činu v sexuální oblasti* … 18

JUDIKATURA SOUDNÍHO DVORA EVROPSKÉ UNIE

Caixabank*: K souladu promlčecí lhůty se směrnicí o zneužívajících ujednáních ve spotřebitelských smlouvách a zásadou efektivity* … 20

Gjensidige: *Nemožnost odepřít uznání cizího rozhodnutí pro nerespektování nevýlučné prorogační dohody* … 21

Hewlett Packard: *K rozložení důkazního břemene ohledně vyčerpání práv z ochranné známky Evropské unie* … 23

Inkreal: *Dohoda o příslušnosti u smluvních stran usazených ve stejném členském státě* … 24

MONITORING LITERATURY … 26

VÝBĚR ROZHODNUTÍ EVROPSKÉHO SOUDU PRO LIDSKÁ PRÁVA PRO JUSTIČNÍ PRAXI

Na počátku března vydal Nejvyšší soud první letošní číslo Výběru rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva pro justiční praxi. Jako obvykle přináší překlady vybraných pasáží zajímavých rozhodnutí Soudu z poslední doby opatřené autorskými komentáři členů redakční rady Výběru, vesměs soudců Nejvyššího soudu.

Výběr je nadále přístupný v elektronické podobě na webu eslp.nsoud.cz, aktuální číslo pak naleznete zde.

Aktuální číslo obsahuje šest zajímavých rozsudků z nedávné doby. Konkrétně se jedná o tyto:

- rozsudek ze dne 2. 5. 2023, Strassenmeyer proti Německu, č. 57818/18, ve kterém se Soud zabýval otázkou postupu v případech, kdy nebylo možné vyslechnout svědka za přítomnosti obviněného,
- rozsudek ze dne 23. 8. 2023, Panju proti Belgii (č. 2), 49072/21, kde měl Soud příležitost posuzovat otázku zastavení trestního řízení jako účinného prostředku nápravy proti nepřiměřené délce řízení,
- rozsudek ze dne 13. 4. 2023, E. K. proti Lotyšsku, č. 25942/20, který je zaměřen na respektování práva dítěte na péči obou rodičů,
- rozsudek ze dne 30. 5. 2023, Mesić proti Chorvatsku (č. 2), č. 45066/17, kde se Soud vyslovil k vyvažování práva na dobrou pověst politika s právem médií na svobodu projevu a
- rozsudek ze dne 4. 7. 2023, Glukhin proti Rusku, č. 11519/20, ve kterém Soud posuzoval uplatňování technologie (živého) rozpoznávání obličeje v kontextu práv zaručených Úmluvou.

Jan Bena

ROZSUDKY EVROPSKÉHO SOUDU PRO LIDSKÁ PRÁVA PROTI ČESKÉ REPUBLICE

Evropský soud pro lidská práva v nedávné době vydal dva zajímavé rozsudky týkající se České republiky.

Prvním je rozsudek **V. proti České republice** [1] z prosince loňského roku. Věc se týkala úmrtí pacienta v psychiatrické nemocnici po použití taseru policií a podání medikace nemocničním personálem. V rámci vyšetřování jeho úmrtí dospěly vnitrostátní orgány k závěru, že jeho smrt nebylo možno přičítat žádné konkrétní osobě. Dle Soudu v dané věci došlo k porušení práva na život dle čl. 2 Úmluvy, a to jak v jeho hmotněprávní, tak i procesní složce. Co se týče hmotněprávní složky, Soud v postupu policie a nemocnice shledal množství nedostatků. České právní úpravě vytkl neexistenci požadavku na spolupráci a koordinaci mezi policisty zasahujícími v nemocnicích a zdravotníky v případech, kdy je intervence policie nevyhnutelná. Taktéž kritizoval neexistenci vhodného regulačního rámce týkajícího se možných zdravotních rizik spojených s policejním použitím taseru nejen obecně, ale zejména vůči osobám s duševní poruchou. Policisté dle Soudu neměli k dispozici jasná pravidla, jak při zásazích proti psychiatrickým pacientům postupovat. Ve vztahu k procesní složce čl. 2 Úmluvy konstatoval pochybení při vyšetřování úmrtí pacienta.

V lednu tohoto roku Soud dále rozhodl ve věci **Wiegandová proti České republice** [2]. Tento případ se týká bytů v domě v Praze, který přešel do vlastnictví partnera stěžovatelky v roce 1991 v rámci restitucí a který stěžovatelka později zdědila. V roce 1992 byla na základě restituční legislativy zřízena věcná břemena ve prospěch bytového družstva, přičemž věcné břemeno k jednomu z bytů bylo zřízeno bezúplatně a bez časového omezení. Před soudem stěžovatelka s odkazem na čl. 1 Protokolu č. 1 namítala, že byla omezena v užívání svého majetku. Soud však porušení neshledal. Zohlednil především specifičnost tohoto druhu břemene a skutečnost, že jeho trvání nepředstavovalo pro stěžovatelku nepřiměřené břímě.

Podrobnější anotace těchto rozhodnutí v českém jazyce, stejně jako překlady celých rozhodnutí do českého jazyka naleznete v **Databázi vybraných rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva** provozovanou **kanceláří vládního zmocněnce pro zastupování České republiky před Evropským soudem pro lidská práva** [3]. Databáze kanceláře vládního zmocněnce je dostupná na internetových stránkách eslp.justice.cz. Obsahuje nejen úřední překlady rozsudků vydaných ve věcech proti České republice, ale též překlady vybraných významných rozsudků vydaných v řízeních proti jiné smluvní straně Úmluvy. Naleznete zde také anotace rozhodnutí o přijatelnosti stížností podaných proti České republice, stejně jako anotace rozsudků v českých věcech. Konečně zde naleznete i anotace vybraných rozsudků a rozhodnutí vydaných proti jiným smluvním státům. Výběr rozsudků a rozhodnutí Soudu a zpracování anotací jsou prováděny kanceláří vládního zmocněnce ve spolupráci nejen s oddělením analytiky a srovnávacího práva Nejvyššího soudu, ale i analytickými útvary Ústavního soudu, Nejvyššího správního soudu a Kanceláře veřejného ochránce práv.

Anna Čermáková

[1] Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 7. 12. 2023, V. proti České republice, č. 26074/18. Rozsudek v originálním anglickém znění v databázi Evropského soudu pro lidská práva je dostupný zde.
[2] Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 11. 1. 2024, Wiegandová proti České republice, č. 51391/19. Rozsudek v originálním anglickém znění v databázi Evropského soudu pro lidská práva je dostupný zde.
[3] Česká anotace a překlad rozsudku ve věci V. je dostupná zde; anotace a překlad rozsudku ve věci Wiegandová pak zde.

MEZINÁRODNÍ NEWSLETTER FRANCOUZSKÉHO KASAČNÍHO SOUDU 1/2024

Mezinárodní Newsletter Kasačního soudu

Francouzský Kasační soud začal od letošního roku vydávat mezinárodní Newsletter. Jeho cílem je podpořit soudní dialog a usnadnit výzkum v oblasti srovnávacího práva. Vycházet bude třikrát ročně ve francouzském i anglickém jazyce.

V historicky prvním čísle tohoto Newsletteru naleznete výběr komentovaných rozhodnutí Kasačního soudu o otázkách společného zájmu přesahujících hranice státu. Zaujmout může třeba rozhodnutí, v němž Kasační soud dovodil, že v případě zahubení chráněného druhu ptactva v důsledku srážky s větrnou turbínou – navzdory zavedení oddělovacích systémů a za neexistence zákonné výjimky – je možno hnát provozovatele turbín k odpovědnosti před občanskoprávními soudy [1]. V dalším rozsudku, který taktéž stojí za povšimnutí, Kasační soud zkoumal, zda měl Brexit v rámci sporu mezi francouzskou a švýcarskou společností, které si jako rozhodný soud zvolily soud v Londýně, dopad na použitelnost Luganské úmluvy, kterou bylo Spojené království vázáno do prosince 2020. Dovodil, že v době zahájení řízení bylo Spojené království stále členem Evropské unie a že jeho vystoupení na použití Luganské úmluvy nemělo v tomto sporu žádný vliv [2].

Součástí Newsletteru jsou i informace o francouzském Kasačním soudu, jeho historii, organizaci a činnosti. Pozornost je věnována též vybraným aspektům francouzského právního řádu, a to konkrétně konceptu pracovní doby, trestnému činu krádeže za situace, kdy se pachatel uchýlí ke lsti, či právu životního prostředí. Naleznete zde i informaci o databázi, v níž Kasační soud zveřejňuje oficiální překlady svých významných rozhodnutí do anglického jazyka.

Newsletter je dostupný zdarma na internetových stránkách Kasačního soudu, kde lze mimo jiné i shlédnout video, které jej blíže představuje.

Anna Čermáková

[1] Rozhodnutí Kasačního soudu ze dne 30. 11. 2022, je dostupné v anglickém jazyce zde a francouzském jazyce zde.
[2] Rozhodnutí Kasačního soudu ze dne 13. 9. 2023, je dostupné v anglickém jazyce zde a francouzském jazyce zde.

JUDUKATURA EVROPSKÝCH VRCHOLNÝCH SOUDŮ

Německo: Spolkový soudní dvůr

Rozsudek ze dne 29. 11. 2023, sp. zn. VIII ZR 7/23

K otázce existence čistě vnitrostátní situace ve smyslu čl. 3 odst. 3 nařízení Řím I u nájemní smlouvy k bytu

Úplné znění rozsudku

Spolkový soudní dvůr se zaobíral existencí „čistě vnitrostátní situace“ v kontextu čl. 3 odst. 3 nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 593/2008 ze dne 17. června 2008 o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy („nařízení Řím I“). Předmětná nájemní smlouva obsahovala doložku o volbě cizího práva, přičemž Spolkový soudní dvůr se rozhodl nepovažovat mimo jiné skutečnosti, že vlastník předmětné nemovitosti (a zároveň strana žalující) byl cizí stát, že nájemní smlouva byla uzavřená v cizím jazyce a že jeden z žalovaných měl dvojí státní příslušnost, za „ostatní prvky pro situaci významné“. Dovodil tedy, že se jedná o čistě vnitrostátní situaci, při níž není na základě čl. 3 odst. 3 nařízení Řím I volbou práva stranami dotčeno použití ustanovení práva té země, jejíž právo nebylo zvoleno (zde německého), od nichž se nelze smluvně odchýlit.

Na německý Spolkový soudní dvůr se cestou podaného dovolání obrátil cizí stát, který v soukromoprávním sporu zastával pozici žalující strany. Před německými soudy požadoval vyklizení a předání bytu, jehož byl vlastníkem a který byl žalovaným pronajímán. Předmětný byt se nacházel v Berlíně v budově, která sousedila s velvyslanectvím žalujícího státu a která částečně sloužila k ubytování personálu velvyslanectví a částečně byla pronajímána třetím osobám, které se na chodu velvyslanectví nijak nepodílely. Žalovaní, jakožto osoby nepodílející se na chodu velvyslanectví, předmětný byt obývali již od roku 2003. Naposledy pak na základě nájemní smlouvy uzavřené 9./14. 10. 2019, v níž na straně pronajímatele vystupovalo Ministerstvo zahraničních věcí žalujícího státu zastoupené jeho velvyslankyní. Tato nájemní smlouva byla sepsána v jazyce žalujícího státu a stálo v ní, že je uzavřena na dobu určitou, a to na jeden rok, počínaje 1. 10. 2019. Obsahovala také ustanovení o volbě práva žalujícího státu.

Velvyslanectví žalujícího státu sdělilo žalovaným, že neplánuje nájemní smlouvu dále prodloužit, a následně se snažilo předmětný byt vyklidit. Z tohoto důvodu byla před německými soudy podána žaloba, ta však zůstala v nižších instancích bez úspěchu. Tyto soudy totiž dovodily, že žalující stát nemá nárok na předání předmětného bytu, jelikož žalovaným náleží užívací právo k bytu z titulu neukončeného nájemního vztahu. Nájemní vztah pak dle nich nebyl ukončen, jelikož dle německého práva (konkrétně § 575 odst. 1 BGB) byla nájemní smlouva uzavřena na dobu neurčitou (a to i přes výslovné ujednání doby určité v nájemní smlouvě), protože pro platné ujednání doby určité v nájemní smlouvě německé právo vyžaduje písemné sdělení důvodu pro stanovení doby určité. To však v daném případě chybělo. Soudy nižších instancí pak dovodily, že dané ustanovení německého právního řádu se použije i přes existenci doložky o volbě práva žalujícího státu.

Spolkový soudní dvůr se ve svém rozhodnutí s tímto závěrem nižších soudů ztotožnil, a proto zamítl dovolání žalujícího státu. Vysvětlil, že se § 575 odst. 1 BGB na danou nájemní smlouvu skutečně uplatní i za existence platné volby práva žalujícího státu. Toto vyplývá ze skutečnosti, že dle něj se v daném případě jedná o čistě vnitrostátní situaci ve smyslu čl. 3 odst. 3 nařízení Řím I. Podle tohoto ustanovení totiž není volbou práva stranami dotčeno použití těch ustanovení jiného státu, od kterých se nelze smluvně odchýlit v případě, kdy se všechny prvky pro situaci významné nachází v tomto jiném státu. Dané ustanovení se tak uplatní za situace, kdy je smlouva objektivně spojena pouze s jinou zemí než tou, jejíž právo bylo zvoleno, přičemž jeho účelem je zamezit vyloučení (obcházení) kogentních ustanovení jejího právního řádu učiněnou volbou práva.

Spolkový soudní dvůr dále poukázal na skutečnost, že ne každá spojitost se zahraničím představuje dostatečně relevantní mezinárodní prvek. Proto je vždy třeba posuzovat, zdali se jedná o čistě vnitrostátní situaci na základě konkrétních okolností daného případu.

Spolkový soudní dvůr nejprve upozornil na znaky, které zakládají úzkou spojitost s německým právem, následně analyzoval okolnosti, z nichž dle něj dostatečně relevantní mezinárodní prvek vyvozovat nelze. Za obzvlášť důležitý znak zakládající spojitost s německým právem pak považoval to, že místo, kde se předmětný byt nachází, je Německo, přičemž tato samotná skutečnost by bez existence volby práva vedla k použití německého práva podle čl. 4 odst. 1 písm. c) nařízení Řím I. Dalšími znaky zakládajícími úzký vztah k Německu jsou pak: místo uzavření nájemní smlouvy bylo v Německu; žalovaní zde mají již od roku 2003 své obvyklé bydliště; za stranu pronajímatele jednala velvyslankyně, která působí na území Německa; nájemné bylo placeno v eurech; velvyslanectví žalujícího státu v Berlíně bylo příslušné k dalšímu plnění ze smlouvy.

Jednou z okolností, která dle Spolkového soudního dvora nezakládá dostatečně relevantní mezinárodní prvek, byla skutečnost, že vlastníkem bytu je cizí stát, tedy ve své podstatě zahraniční právnická osoba. Pro nájemní vztah je totiž rozhodná osoba pronajímatele, nikoliv osoba vlastníka. Relevantní mezinárodní prvek pak nebyl dovozen ani na základě obvyklého bydliště stran. Spolkový soudní dvůr totiž velvyslanectví, které v daném právním vztahu smluvně jednalo, považoval za pobočku, zastoupení nebo jinou provozovnu ve smyslu čl. 19 odst. 2 nařízení Řím I a z tohoto důvodu za obvyklé bydliště pronajímatele pokládal Německo, a nikoliv žalující stát, v němž se nachází místo ústřední správy.

Za relevantní mezinárodní prvek Spolkový soudní dvůr nepovažoval ani to, že předmětný byt byl ve státním vlastnictví žalujícího státu, a jako takový mohl být pronajímán jen v souladu s jeho předpisy. Pro samotný nájemní vztah mezi smluvními stranami dle něj totiž není podstatné, jakými vnitřními předpisy se řídí nájemní činnost pronajímatele. Existenci relevantního mezinárodního prvku pro daný nájemní vztah nebylo možné vyvodit ani z určení ostatních bytů v budově pro diplomatický personál (či dokonce téhož bytu v jiném čase). Stěžejní roli také nehrála ani skutečnost, že první žalovaný je nejenom státní příslušnosti německé, ale i žalujícího státu. Zde argumentoval Spolkový soudní dvůr v tom smyslu, že v nařízení Řím I kritérium státní příslušnosti (oproti kritériu obvyklého bydliště) nehraje stěžejní roli, a z tohoto důvodu tak nemůže založit relevantní mezinárodní prvek. Za ten nepovažoval ani skutečnost, že měl první žalovaný dodatečné bydliště v žalujícím státě, neboť jeho obvyklé bydliště se nacházelo v Německu. Konečně ani okolnost sepsání nájemní smlouvy v jazyce žalujícího státu netvořila dostatečně relevantní mezinárodní prvek, když se jedná o čistě subjektivní skutečnost vyvolanou stranami.

Závěrem tak Spolkový soudní dvůr konstatoval, že se jedná o čistě vnitrostátní situaci, při níž se uplatní čl. 3 odst. 3 nařízení Řím I, prostřednictvím něhož se učiněnou volbou práva nelze odchýlit od kogentních ustanovení německého právního řádu. Takovým je i povinnost písemného sdělení důvodů pro dobu určitou u nájemní smlouvy.

Toto rozhodnutí Spolkového soudního dvora může působit kontrastně s ohledem na výklad a aplikaci čl. 3 odst. 3 Římské úmluvy [1] Vrchním soudem Anglie a Walesu v rozhodnutí ze dne 27. 9. 2022, Dexia Crediop SPA proti Provincia Di Pesaro E Urbino [2], na něž jsme upozornili v našem Bulletinu č. 4/2022. Anglický soud totiž oproti německému Spolkovému soudnímu dvoru vykládal okolnosti rozhodné pro určení mezinárodního prvku extenzivněji. K určení existence relevantního mezinárodního prvku postačoval pouhý element použití standardní mezinárodní dokumentace, a tedy v dané věci nedošlo k uplatnění čl. 3 odst. 3 Římské úmluvy. Naopak Spolkový soudní dvůr zvolil v anotovaném rozhodnutí výklad restriktivnější, kdy dle něj za relevantní okolnost zakládající mezinárodní spojení smluvního vztahu nebylo v daném případě možné považovat mimo jiné ani jazyk smlouvy, skutečnost, že jednou ze stran sporu je cizí stát, či dvojí státní příslušnost nájemce.

Jana Zápotocká

[1] Znění čl. 3 odst. 3 Římské úmluvy je smyslem obdobné znění čl. 3 odst. 3 nařízení Řím I.
[2] Rozhodnutí Vrchního soudu Anglie a Walesu ze dne 27. 9. 2022, Dexia Crediop SPA proti Provincia Di Pesaro E Urbino, [2022] EWHC 2410 (Comm), anotace publikovaná v Bulletinu č. 4/2022, s. 8–9, dostupné zde.

Německo: Spolkový ústavní soud

Usnesení ze dne 15. 1. 2024, sp. zn. 1 BvR 1615/23

Použití funkce přiblížení při videopřenosu soudního jednání v kontextu práva na zákonného soudce

Úplné znění rozhodnutí

Spolkový ústavní soud se zaobíral ústavní stížností, v níž stěžovatelé namítali porušení práva na zákonného soudce tím, že během videopřenosu ústního jednání nemohli ověřit nestrannost soudců pohledem do jejich tváře za pomocí chybějící funkce přiblížení (zoom). Spolkový ústavní soud vyvodil, že právo na zákonného soudce nemůže být z důvodu absence přiblížení na obličeje soudců porušeno. Naopak Spolkový ústavní soud nevyloučil a výslovně připustil, že v případech chybějící možnosti ověření nestrannosti soudců lze uvažovat o možném porušení práva na spravedlivý proces, které však stěžovatelé nenamítali a ani neprokázali. Spolkový ústavní soud tedy stížnost odmítl.

Stěžovatelé v ústavní stížnosti podané ke Spolkovému ústavnímu soudu namítali porušení jejich práva na zákonného soudce zakotveného v čl. 101 odst. 1 větě 2. GG („*Grundgesetz*" – německá Ústava). K tomu mělo dojít v rámci ústního jednání soudu, které bylo přenášeno stěžovatelům, přičemž o tento způsob projednání požádali samotní stěžovatelé. K přenosu byla použita jediná kamera, která zabírala celý soudcovský panel, a funkce přiblížení, kterou by mohli stěžovatelé ovládat, chyběla. Tvrdili, že tímto jim měla být odňata možnost ověřit si nestrannost soudců pohledem do jejich tváře, a z tohoto důvodu se tak dovolávali porušení práva na zákonného soudce.

Spolkový ústavní soud stížnost odmítl, přičemž naznal, že nelze dovodit porušení práva na zákonného soudce absencí možnosti přiblížení na obličeje soudců v rámci videopřenosu soudního jednání. Stěžovatelé pak dle něj ani tak nenamítali to, že by soudci nebyli ustanovení v souladu s předpisy. Vadilo jim spíše, že na základě takto provedeného videopřenosu nebylo možné ověřit „mentální přítomnost soudců" či jejich nestrannost, v podstatě tedy, že by jim případné důvody pro vyloučení soudců nemusely být rozpoznatelné. K porušení práva na zákonného soudce dle Spolkového ústavního soudu vede pouze samotné nesprávné obsazení soudu, nikoliv však chybějící možnost včasného ověření jeho obsazení. Obdobně pak k nesprávnému obsazení soudu nevede ani pouhá chybějící funkce přiblížení a tím způsobená nejistota účastníků, zda chování, gesta či mimika soudců nemůže značit ve prospěch jejich vyloučení z projednávání věci. K tomu by totiž vedla pouhá skutečná podjatost soudce. Těžiště práva na zákonného soudce nelze rozšířit tak, aby zahrnovalo i oblasti pouhých možných porušení. V opačném případě by byl zákonný soudce poměřován i optikou pouhých spekulativních úvah zúčastněných stran.

Spolkový ústavní soud však naopak naznal, že je možné eventuálně v případech, kdy osobám zúčastněným bude chybět možnost ověření nestrannosti, dovodit porušení práva na spravedlivý proces. Poukázal dále na skutečnost, že videopřenosy jednání mohou být značně omezené v závislosti na prostorových či technických podmínkách, a tedy mohou zaostávat za fyzickou přítomností na místě. Stěžovatelé, kteří se však dovolávali pouze práva na zákonného soudce a kteří si sami videopřenos jednání vyžádali, nepopsali svou situaci dostatečně podrobně, a tedy na základě jejich informací nebylo možné učinit závěr o porušení práva na spravedlivý proces. Především z jejich popisu nevyplývalo, zdali chybějící možnost ověření nestrannosti nemohla vyplývat z jejich vlastního nedostatečného vybavení, či jak se projevovaly prostorové podmínky a kvalita přenosu a z nich plynoucí omezení. Spolkový ústavní soud tedy ústavní stížnost odmítl.

Jana Zápotocká

Slovensko: Ústavní soud

Usnesení ze dne 28. 2. 2024 ve věci PL. ÚS 3/2024

Pozastavení účinnosti některých částí sporné novely trestního zákona

Úplné znění usnesení
Tisková zpráva

Plénum Ústavního soudu Slovenské republiky rozhodlo o pozastavení účinnosti některých částí novely zákona č. 300/2005 Z. z., trestný zákon („trestní zákon"), které mimo jiné zkracují dobu pro promlčení řady ekonomických trestných činů. I když zákon nebyl zveřejněn ve Sbírce zákonů, což mohlo zabránit včasnému přezkumu Ústavním soudem, ten dovodil, že může projednat návrh na pozastavení jeho účinnosti a ve věci rozhodl.

V návaznosti na návrh prezidentky Slovenské republiky, jakož i skupiny poslanců, zahájil Ústavní soud Slovenské republiky řízení o souladu zákona ze dne 8. 2. 2024, kterým se mění trestní zákon, s Ústavou Slovenské republiky, Úmluvou o ochraně lidských práva základních svobod a dalších ústavně relevantních předpisů. Ústavní soud přijal k dalšímu řízení a částečně vyhověl návrhu na pozastavení účinnosti některých ustanovení. Specifikem řízení bylo, že ke dni doručení návrhů na zahájení řízení nebyl zákon ve Sbírce zákonů ještě vyhlášen. Prvně se tudíž Ústavní soud věnoval otázce, zda skutečnost, že napadený právní předpis ještě formálně nenabyl platnosti, brání zahájení řízení.

Ústavní soud se odkázal na novelu Ústavy, která zavedla institut pozastavení účinnosti napadených právních předpisů v návaznosti na zkušenost z aplikační praxe, že vyslovení nesouladu předpisu s referenčními normami až poté, co byl určitý čas aplikovaný, snižovalo efektivitu ochrany ústavnosti. Zdůraznil, že právní řád tvoří i normy, které jsou naplněny okamžikem jejich vstupu v účinnost. Typicky jde přitom o normy, kterými se transformuje určitý právní institut nebo se zrušují či zřizují právní entity – instituce. Pokud by tedy Ústavní soud nemohl pozastavit účinnost tohoto typu norem, nemohl by efektivně přezkoumat jejich soulad s Ústavou a realizovat soudní ochranu ústavnosti podle čl. 124 slovenské Ústavy.

Slovenská ústava stanovuje, že zákon vstoupí v platnost vyhlášením. Ústavní soud však upozornil, že mohou nastat situace, ve kterých zákon vstoupí v platnost a účinnost dnem vyhlášení. V takové situaci by Ústavní soud nemohl odložit účinnost předmětné normy. Z uvedených důvodů je potřeba přes interpretaci a aplikaci ústavního textu vyvážit požadavek přijetí věci k dalšímu řízení a pozastavení účinnosti na straně jedné a řádného nabytí platnosti daného předpisu na straně druhé. Zákon může Ústavní soud přezkoumat až po jeho definitivním schválení národní radou. Až tehdy je znění v něm obsažených norem, v nichž je vyjádřena vůle poslanců, nezměnitelně ustáleno a k jeho účinnosti je třeba pouze jeho vyhlášení ve Sbírce zákonů. Sbírka zákonů má ve slovenské právní kultuře tradičně velký význam. Smyslem provázání platnosti právního ustanovení s publikací je především informovat ty, kteří jsou ustanoveními vázáni, tj. jednotlivce. Tato funkce Sbírky zákonů týkající se platnosti spojené s publikací předpisů není nijak oslabena předběžným přezkumem zákona Ústavním soudem. Skutečnost, že Ústavní soud předběžně přezkoumává dosud nepublikovaný zákon, není na újmu právní jistotě jednotlivců ani pravomocem jiných orgánů veřejné moci.

Z hlediska textu slovenské ústavy lze na podporu možnosti předběžného přezkumu uvést, že čl. 87 slovenské Ústavy používá pojem „zákon" již před jeho vyhlášením, resp. nepoužívá v této fázi normotvorného procesu pojem „návrh zákona". Ustanovení čl. 125 odst. 4 slovenské Ústavy zakazuje přezkum návrhu zákona, nicméně z čl. 87, jakož i z navazujících ustanovení obsažených v zákoně o Sbírce zákonů plyne, že zákon, který byl schválen, ale dosud nebyl publikován, není návrhem zákona. Stejné ustanovení zakazuje Ústavnímu soudu provádět konzultační činnost při tvorbě práva (jakou provádí například státní rady některých zemí), nebrání však tomu, aby předběžně projednal a rozhodl o pozastavení účinnosti napadeného zákona ještě před jeho publikováním. Ústavní soud nezasahuje do normativního textu zákona, což lze učinit pouze derogačním nálezem (s důsledky podle čl. 125 odst. 3 a 6 slovenské Ústavy).

Ve věci PL. ÚS 8/2022 Ústavní soud vyjádřil názor, podle kterého nemůže přezkoumat předpis před vstupem normy v platnost. Jednalo se však o normu, které řešila konkretizaci kompetencí ústavního orgánu, konkrétně Ústavního soudu. Dotčená norma nemá sama o sobě bezprostřední

právní účinky. Pozastavení účinnosti, jak již Ústavní soud naznačil, je přitom z pohledu ochrany ústavnosti nejužitečnější právě při přezkumu norem, které se naplňují v jednom okamžiku. Norma ve věci PL. ÚS 8/2022 ale byla pouze základem pro další řízení před Ústavním soudem, jež musí někdo zahájit. Z uvedeného důvodu jde o odlišnou právní situaci než při přezkumu a pozastavení účinnosti norem, které mají přímé a z pohledu reverzibility někdy složité právní účinky. Důsledné trvání na vstupu přezkoumávaného právního předpisu v platnost by v nastíněných situacích bránilo pozastavení právních účinků daného předpisu, které nastávají ihned. Ústavní soud uvedl, že svým rozhodnutím o pozastavení účinnosti právního předpisu, jeho části nebo ustanovení, se vylučuje způsobilost právního předpisu normativně a právně závazně upravovat společenské vztahy ve vztahu ke skutkovým dějům, které předpokládá. Usnesení Ústavního soudu v této otázce může mít z hlediska obsahu za následek buď pozastavení účinnosti již platného právního předpisu, nebo pozastavení možnosti, aby právní předpis nabyl účinnosti.

Pozastavení účinnosti v první variantě může být provedeno rozhodnutím Ústavního soudu po nabytí jeho účinnosti (tj. dočasným „pozastavením" nebo „zmrazením" účinnosti právního předpisu), přičemž platnost právního předpisu zůstává nedotčena. Ve druhé variantě lze samotnou možnost nabytí účinnosti právního předpisu dočasně pozastavit, a to buď (i) rozhodnutím Ústavního soudu v průběhu legisvakanční lhůty, nebo (ii) pokud by předchozí řešení nebylo možné nebo účelné (zejména má-li právní předpis vstoupit v účinnost jeho vyhlášením), rozhodnutím Ústavního soudu po ukončení průběhu legislativního procesu, avšak před vyhlášením právního předpisu ve Sbírce zákonů. Uvedené představuje judikatorní posun, jenž reaguje na okolnosti posuzované věci a neodporuje mu text Ústavy. Posun přitom vyvolala zjevná hrozba nenaplnění účelu pozastavení účinnosti napadeného právního předpisu podle čl. 125 odst. 2 Ústavy, pokud by Ústavní soud rozhodoval o předmětné otázce až po vyhlášení právního předpisu ve Sbírce zákonů v případech, v nichž má předpis nabýt účinnosti již jeho vyhlášením nebo je legisvakanční lhůta příliš krátká. Napadený zákon tudíž představuje způsobilý předmět řízení. Uvedený výklad je podpořen i aktuálním legislativním vývojem, v rámci kterého národní rada projednává návrh zákona na změnu normativního textu zákona, jenž dosud nebyl publikován ve Sbírce zákonů.

Dále se Ústavní soud zabýval námitkami stěžovatelů s ohledem na své postavení v ústavním systému dělby moci. Poznamenal, že účelem institutu pozastavení účinnosti právního předpisu je zabezpečení účinné a efektivní ochrany ústavnosti v souladu s principy právního státu. V tomto typu rozhodnutí je potřeba zachovat rovnováhu mezi požadavkem účinného a neodkladného opatření ve prospěch ochrany základních práv či jiného v Ústavě vymezeného veřejného zájmu před negativními důsledky účinnosti právního předpisu, jehož ústavnost je sporná, na jedná straně a na druhé straně hodnotou právní jistoty plynoucí ze závaznosti platného práva, principem demokracie, požadavkem respektování zákonodárné moci a presumpce ústavnosti právních předpisů.

Ústavní soud zdůraznil, že jeho pravomoc pozastavit účinnost napadeného právního předpisu je stanovena přímo v textu Ústavy a má ústavněprávní sílu. Ústavodárce se tak rozhodl proto, že pozastavení účinnosti do jisté míry konkuruje zákonodárné pravomoci národní rady. V minulosti již Ústavní soud konstatoval, že pozastavení účinnosti zákona je závažným zásahem do zákonodárné moci, a proto k němu přistupuje s velkou opatrností. Současně uvedl, že se ztotožňuje s tezí, podle které pozastavení nemá sloužit neúspěšným účastníkům legislativního procesu k odložení účinnosti zákona, s nímž nesouhlasí. Musí být založeno výhradně na splnění ústavních podmínek. Z ústavněprávní síly tohoto institutu však také vyplývá, že pravomoc pozastavit je autonomní a přímou ústavní pravomocí Ústavního soudu, jejíž výkon nelze omezit, a to ani podústavními právními normami nebo jejich výkladem či aplikací v konkrétních případech.

Ustanovení čl. 125 odst. 2 Ústavy váže oprávnění pozastavit účinnost právního předpisu na jednu ze tří podmínek: (i) ohrožení základních práv a svobod, (ii) hrozba značné hospodářské škody, (iii) jiný závažný nenapravitelný následek, a to za předpokladu takových důvodů, jež zakládají závěr o reálném, bezprostředním, konkrétním a dostatečně intenzivním ohrožení zájmů chráněných ústavním pořádkem.

Ohrožení základních práv a svobod znamená, že další aplikace napadeného právního předpisu, jeho části nebo ustanovení zúží chráněný rozsah jednotlivých základních práv a svobod nebo nepřiměřenými podmínkami či překážkami omezí (ztíží) jejich výkon. Ústavní soud musí při posuzování, zda jsou ohrožena základní práva a svobody, přihlížet také ke (i) standartd práv jednotlivců před přijetím napadené právní úpravy, (ii) rozsahu, v jakém byl tento standard změněn novou právní úpravou, a (iii) účelu návrhu na pozastavení účinnosti a návrhu na rozhodnutí ve věci samé. Dále je důležité vzít v úvahu (iv) nenapravitelnost zátěže způsobené napadenou právní úpravou a (v) povahu dotčeného základního práva. V této souvislosti Ústavní soud připomněl, že trestní zákon poskytuje ochranu před jednáním, které útočí na nejdůležitější hodnoty společnosti, a v případech jednání natolik společensky nebezpečných, že nepostačuje uplatnění odpovědnosti prostředky jiných právních odvětví. Pasivita státu při ochraně elementárních hodnot před jednáním nebezpečným pro společnost by v důsledku mohla vést ke svévoli nebo svépomoci občanů a k chaosu. Proto je legitimita trestněprávního zásahu státu v takových případech plně opodstatněná.

Přestože hlavním předmětem ústavněprávní ochrany jsou práva pachatelů trestné činnosti, je Ústavní soud povolán poskytovat účinnou ochranu i zájmu na ochraně společnosti před následky trestné činnosti a před jejími pachateli. Vytvořením účinného a efektivního systému trestněprávní

ochrany stát v souladu s požadavky vyplývajícími z principu právního státu plní svou pozitivní povinnost poskytovat právní ochranu před nejzávažnějšími formami protiprávního jednání, čímž zajišťuje důvěru fyzických a právnických osob v právní řád, jejich právní jistotu a účinnou ochranu jejich základních práv a svobod. Lze konstatovat, že i když má stát poměrně široký prostor pro uvážení při vytváření a uplatňování trestní politiky, je omezený ústavními limity. Jelikož trestní právo má velmi složité vnitřní souvislosti a jeho aplikace má závažné důsledky, mohou mít jeho cyklické změny negativní dopad na postavení obviněných i obětí. Při posuzování důvodů pro pozastavení účinnosti je důležitým kritériem (ne) vratnost následků. Porovnávají se důsledky nepozastavení účinnosti napadených právních předpisů spolu s případným následným vyhověním návrhu ve věci samé na jedné straně a důsledky pozastavení účinnosti napadených právních předpisů spolu s případným následným nevyhověním návrhu ve věci samé na straně druhé. V projednávané věci by nepozastavení a vyhovění návrhu ve věci samé znamenalo, že by v relativně krátké době byly v platnosti tři úpravy trestního zákona: úprava před novelou, nepozastavená nová novela a po případném vyslovení protiústavnosti opětovný návrat k původní úpravě. Naproti tomu pozastavení účinnosti a případné potvrzení ve věci samé by znamenalo, že by nedošlo k žádné změně právní úpravy.

Napadená novela trestního zákoníku je rozsáhlá a obsahuje podstatnou úpravu řady institutů (výrazné zkrácení promlčecích lhůt, zásadní změnu v odstupňování zákonných znaků týkajících se způsobené škody, rozsahu skutku nebo získaného prospěchu, podstatné změny v pravidlech pro ukládání trestů ve prospěch trestů nespojených s odnětím svobody, skutkových podstat v případech drogových trestných činů apod). Tyto změny představují výrazně příznivější pravidla postihu pachatelů, ale také zpřísnění trestů u některých trestných činů. Vzájemné působení změn zavedených napadeným zákonem povede k zásadním změnám v systému trestní odpovědnosti a ukládání trestů. Změny trestních sazeb znamenají překvalifikování trestných činů ze zločinů na přečiny a zvlášť závažných zločinů na zločiny, což bude mít nepochybně významné procesní důsledky. Výrazné zkrácení promlčecí doby se dotkne probíhajících trestních stíhání, která budou muset být z tohoto důvodu zastavena, a to bez ohledu na jejich stadium.

Dále Ústavní soud uvedl, že ustanovení čl. 50 odst. 6 Ústavy přikazuje použití pozdější, pro pachatele příznivější, právní úpravy. Rozhodnutí o souladu napadeného zákona by tak nedosáhlo na pozici subjektů v aktuálně probíhajících trestných řízeních. Použitím novely by mohly být ohroženy základní práva a svobody obětí i některých stíhaných osob. Nepozastavení účinnosti napadené novely by mohlo znamenat až tři různé změny zákona v krátkém časovém období. Ve složité situaci aplikace trestního práva, kdy je třeba pečlivě zkoumat časové souvislosti aplikace trestního zákoníku včetně souběhu trestných činů, by to znamenalo nejen ohrožení lidských práv, ale – pokud bychom považovali stabilitu trestního práva a funkčnost trestní justice za samostatnou hodnotu hodnou ochrany – hrozil by i další závažný nenapravitelný následek spočívající v ohrožení této hodnoty.

V daném případě převažuje zájem na pozastavení účinnosti čl. I napadeného zákona, neboť jeho aplikace je způsobilá ohrozit základní práva a svobody adresátů právních norem v něm obsažených a způsobit vážnou a nenapravitelnou újmu právnímu státu tím, že bude narušen účinný a efektivní systém trestněprávní ochrany důležitých ústavně chráněných hodnot, jakož i právní jistota osob, kterých se napadený zákon týká. Ze stejných důvodů byla pozastavena účinnost čl. XVII napadeného zákona, který je nedílnou součástí hmotněprávní úpravy trestního práva. Ústavní soud pozastavil též účinnost ustanovení, které umožňovalo použití nezákonně získaného důkazu ve prospěch obviněného podle čl. II bodu 39 novely. Pozastavené bylo také přechodné ustanovení ohledně použití ustanovení na dohody o vině a trestu schválené před 15. 3. 2024. Další ustanovení totiž prodlužují lhůtu na podání dovolání v neprospěch obviněného ze šesti měsíců na tři roky a zavádějí pravomoc ministra spravedlnosti podat dovolání, pokud schválená dohoda o vině a trestu není vzhledem k závažnému porušení hmotněprávních ustanovení přiměřená nebo spravedlivá. Spojením těchto ustanovení vznikla možnost zásahu do právní jistoty u právoplatně ukončených trestních řízení. Pozdější rozhodnutí, které by návrhům vyhovělo, by nemuselo být způsobilé zvrátit uvedený následek. Tyto ustanovení v případě vyhlášení ve Sbírce zákonů vstoupí v platnost, nikoliv však v účinnost. Co se týče ostatních ustanovení napadeného zákona, Ústavní soud nenašel stejně závažný, přímý a bezprostřední důvod ohrožení hodnot plynoucích z čl. 125 odst. 2 slovenské Ústavy.

Lívia Ivánková

JUDIKATURA EVROPSKÉHO SOUDU PRO LIDSKÁ PRÁVA

Rozsudek ze dne 8. 2. 2024 ve věci Bogdan proti Ukrajině, č. 3016/16

K otázce platnosti vzdání se práva na obhájce

Úplné znění rozsudku

Evropský soud pro lidská práva se zabýval stížností, v níž stěžovatel tvrdil, že byl v trestím řízení nespravedlivě odsouzen, neboť jeho odsouzení bylo založeno na přiznání, které učinil v počátečních fázích vyšetřování, v době, kdy byl fakticky (neoficiálně) zadržován policií, kdy trpěl abstinenčními příznaky a poté, co se neplatně vzdal práva na obhájce. Soud konstatoval, že vnitrostátní soudy posoudily otázku duševního stavu stěžovatele pouze povrchně a dostatečně se nezabývaly jeho stížnostmi ohledně porušení jeho práva na obhájce. Konstatoval tak porušení čl. 6 Úmluvy.

Dne 14. 4. 2014 došlo k vloupání do garáže a odcizení věcí. Policie z činu podezřívala stěžovatele, přičemž jej ještě téhož dne předvedla na policejní stanici a v časných ranních hodinách následujícího dne jej vyslýchala. Dne 16. 4. 2014 byl sepsán policejní protokol, v němž bylo zaznamenáno, že stěžovatel byl informován, že je podezřelý ze spáchání uvedeného trestného činu a že má právo na obhájce. K protokolu byl připojen stěžovatelem ručně napsaný text, v němž pomoc obhájce odmítl. Téhož dne byla na místě činu provedena rekonstrukce, které se stěžovatel zúčastnil, přičemž předvedl, jak se krádeže dopustil. Dne 17. 4. byl stěžovatel formálně zatčen. O necelý měsíc později místní centrum pro léčbu závislostí informovalo vyšetřující orgán, že od 18. 4. 2014 je u něj stěžovatel registrován jako ambulantní pacient trpící psychickými poruchami a poruchami chování způsobenými užíváním opioidů a amfetaminu.

V soudním řízení byl stěžovateli na jeho vlastní žádost přidělen obhájce. Soud prvního stupně mimo jiné dospěl k závěru, že se stěžovatel dříve vzdal práva na obhájce platně a jeho tvrzení o špatném zacházení ze strany policie zamítl jako nepodložené. Stěžovatel byl shledán vinným a odsouzen k trestu odnětí svobody v délce šesti let. Stěžovatel následně neuspěl ani u odvolacího soudu, ani u ukrajinského Nejvyššího soudu. Rozhodl se tak obrátit na Soud, přičemž ve své stížnosti namítal, že v jeho případě došlo k porušení práva na spravedlivý proces dle čl. 6 Úmluvy.

Soud konstatoval, že stěžovatel v průběhu celého vnitrostátního řízení tvrdil, že byl dne 14. 4. 2014 zatčen a fakticky (neoficiálně) zadržován do 16. 4. 2014, kdy byl zatčen oficiálně. Této verzi dodávají na věrohodnosti výpovědi policistů z doby po skončení trestního řízení. Ač uváděli, že stěžovatel opustil policejní stanici dne 15. 4. 2014 a že následujícího dne byl zatčen opětovně, žádná z těchto událostí v té době nebyla zdokumentována, což zpochybňuje úplnost jejich vysvětlení. Oproti tomu tvrzení stěžovatele v tomto ohledu zůstala po celou dobu řízení nezměněna a lze je považovat za ucelená a věrohodná. Uvedené dle Soudu nasvědčuje tomu, že stěžovatel byl dne 14. 4. *de facto* zatčen a zbaven svobody.

Od okamžiku stěžovatelova zatčení měly vnitrostátní orgány věrohodné důvody k podezření, že se podílel na trestné činnosti. Bylo tak třeba považovat jej za „podezřelého“, a tudíž uplatnit záruky dle čl. 6 Úmluvy, zejména práva na přístup k právní pomoci. Toto právo mu taktéž náleželo během rekonstrukce událostí. Policisté uvedli, že stěžovatel byl dotazován na policejní stanici a na základě informací získaných při těchto neformálních rozhovorech se jim podařilo získat zpět odcizené věci. K tomu došlo před tím, než byl stěžovatel informován o svém právu na právní pomoc. V této souvislosti Soud odkázal na svou ustálenou judikaturu, dle které jakýkoli rozhovor mezi zadrženou osobou, která je podezřelá ze spáchání trestného činu, a policií, musí být považován za formální kontakt, nikoli za neformální rozhovor či dotazování [1].

Před vnitrostátními soudy stěžovatel tvrdil, že s ním bylo špatně zacházeno, což by zpochybnilo platnost vzdání se práva na obhájce a přípustnost jeho přiznání viny. To, že tato tvrzení nebyla podložena důkazy, samo o sobě nepostačuje k závěru, že vzdání se právní pomoci bylo platné. Stěžovatel dále na vnitrostátní úrovni napadal platnost vzdání se práva na obhájce ze dvou dalších důvodů. Prvním bylo, že při jeho podpisu nebyl přítomen advokát. Druhým pak skutečnost, že v době tohoto podpisu trpěl psychickými a fyzickými následky drogové závislosti a abstinenčním syndromem.

Soud konstatoval, že nepřítomnost advokáta při podpisu vzdání se právní pomoci sama o sobě nezpůsobuje jeho neplatnost. Rovněž podotkl, že ukrajinský Nejvyšší soud vyložil příslušná ustanovení vnitrostátního práva tak, že pro to, aby vzdání se právní pomoci bylo platné, není nutná přítomnost obhájce v případě, že obviněnému dosud žádný obhájce ustanoven nebyl. Pokud jde o drogovou závislost stěžovatele, trpěl jí i v době svého *de facto* zatčení dne 14. 4. 2014 a vzdání se práva na obhájce podepsal o dva dny později. Vzhledem k tomu, že nic nenasvědčovalo tomu, že by měl v době, kdy byl pod kontrolou policie, přístup k drogám nebo substituční léčbě, lze jeho tvrzení, že již v době tohoto podpisu trpěl abstinenčními příznaky, považovat za věrohodné.

Soud připomněl, že v minulosti judikoval, že přiznání učiněná během faktického (neoficiálního) zadržení ve spojení s důkazy o nevysvětlitelných zraněních mohou vyvolat dojem, že taková prohlášení nebyla dobrovolná [2]. Ačkoli v projednávané věci neexistují žádné důkazy o zraněních stěžovatele a jeho tvrzení o špatném fyzickém zacházení nejsou podložená, lze uplatnit podobné úvahy v tom smyslu, že okolnosti jeho faktického zadržení ve spojení s věrohodnými tvrzeními, že v době, kdy se vzdal práva na právní pomoc, trpěl abstinenčními příznaky, zpochybňují jeho dobrovolnost.

Bylo v první řadě na vnitrostátních soudech, aby přesvědčivým způsobem prokázaly, zda vzdání se právní pomoci bylo i přes uvedené dobrovolné a platné. Vnitrostátní soudy nezpochybňovaly, že stěžovatelova diagnóza psychických poruch a poruch chování souvisejících s jeho drogovou závislostí mohla představovat překážku platného vzdání se práva na obhájce podle ukrajinského práva. Vnitrostátní judikatura výslovně uznávala, že stěžovatelova diagnóza jej potenciálně řadila do kategorie osob, které se z důvodu své duševní poruchy ze zákona nemohou platně tohoto práva vzdát. Dospěly však k závěru, že se příslušné orgány o stěžovatelově závislosti dozvěděly až po ukončení všech vyšetřovacích úkonů za jeho účasti. Nijak se nevyjádřily k informacím, že den poté, co stěžovatel vzdání se práva na obhájce podepsal a doznal se, byly na místo, kde byl stěžovatel po svém oficiálním zatčení dne 16. 4. dočasně policií zadržován, opakovaně volány sanitky v souvislosti s jeho abstinenčními příznaky. Rovněž nevysvětlily, jak mohl být bez vědomí příslušných orgánů v době, kdy byl zadržován, zaregistrován v centru pro léčbu závislostí. Vadnost posouzení vnitrostátních soudů se potvrdila, když vyšlo najevo, že policie věděla o stěžovatelově závislosti od samého počátku vyšetřování, tedy v období od 14. do 16. 4. 2014, kdy podle silných indicií ve výpovědích policistů byl již pod jejich kontrolou. To mohlo naznačovat, že stěžovatel trpěl nemocí, která podle vnitrostátní judikatury vedla k nemožnosti uznat jeho vzdání se právní pomoci. Policie nicméně tuto informaci příslušným orgánům zatajila. Ačkoli tedy vnitrostátní právo v zásadě stanovilo pro takové situace pojistku, v důsledku jednání policistů se tato pojistka ukázala jako neúčinná.

Rovněž je důležité, že před podpisem vzdání se práva na obhájce nebyl stěžovatel informován o svém právu nevypovídat. Právo nevypovídat a právo na právní pomoc jsou sice odlišná práva a vzdání se jednoho z nich neznamená vzdání se druhého, vzájemně se však doplňují. Ačkoli tedy stěžovatel nevznesl samostatnou stížnost týkající se jeho práva nevypovídat, absence oznámení o tomto právu je relevantním faktorem, který dále zpochybňuje platnost jeho vzdání se práva na právní pomoc. S ohledem na vše uvedené dle Soudu vláda neprokázala, že se stěžovatel svého práva na obhájce vzdal platně.

Vzhledem k tomu, že nedošlo k účinnému vzdání se práva na obhájce, Soud dále posuzoval, zda byla nepřítomnost obhájce ospravedlněna závažným důvodem. Takový důvod však v projednávané věci neshledal.

Závěrem Soud ve světle faktorů vyplývajících z jeho dřívější judikatury [3] zkoumal, zda omezení přístupu stěžovatele k právní pomoci ovlivnilo celkovou spravedlivost trestního řízení. Vzhledem k zdravotnímu stavu byl stěžovatel do jisté míry zranitelnou osobou. Napadené výpovědi byly přímo usvědčující, byly učiněny na začátku vyšetřování a určovaly způsob, jakým orgány přistupovaly k vyšetřování, tudíž tvořily velmi významnou část usvědčujících důkazů proti němu. Ačkoli výpovědi, které stěžovatel učinil před tím, než byl informován o svém právu na právní pomoc, nebyly nikdy použity jako důkaz proti němu, umožnily orgánům získat další usvědčující důkazy. Výpovědi, které učinil v průběhu rekonstrukce, hrály v řízení ústřední roli. Žádné jiné důkazy přímo neprokazovaly, že by se daného trestného činu dopustil.

Skutečnost, že vnitrostátní soudy nezpochybnily platnost vzdání se práva na právní pomoc učiněného stěžovatelem, měla velmi závažné důsledky pro celkovou spravedlivost řízení. Ačkoli měl stěžovatel možnost zpochybnit pravost důkazů a vznést námitky proti jejich použití, vnitrostátní soudy posoudily otázku jeho duševního stavu pouze povrchně a dostatečně se nezabývaly jeho stížnostmi ohledně porušení jeho práva na obhájce. Soud tak nebyl přesvědčen, že trestní řízení napravilo procesní vady, k nimž došlo v prvních dnech vyšetřování. V daném případě tak došlo k porušení čl. 6 odst. 1 a 3 písm. c) Úmluvy.

Anna Čermáková

[1] Viz např. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 27. 10. 2020, Ayetullah Ay proti Turecku, č. 29084/07 a 1191/08, bod 137.
[2] Viz např. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 25. 2. 2016, Zyakun proti Ukrajině, č. 34006/06.
[3] Rozsudky velkého senátu Evropského soud pro lidská práva ze dne 13. 9. 2016, Ibrahim a ostatní proti Spojenému království, č. 50541/08 a 3 další, bod 274; a ze dne 9. 11. 2018, Beuze proti Belgii, č. 71409/10, bod 150.

Rozsudek ze dne 10. 10. 2023 ve věci I. V. proti Estonsku, č. 37031/21

Porušení práv biologického otce v souvislosti s povolením osvojení jeho dítěte odlišným mužem za situace, kdy před soudy jiné země probíhalo řízení, v němž se tento biologický otec domáhal, aby byl jako otec oficiálně zapsán

Úplné znění rozsudku
Tisková zpráva

Evropský soud pro lidská práva posuzoval stížnost napadající rozhodnutí, jímž estonské soudy povolily osvojení stěžovatelova biologického syna manželem matky dítěte, a dále rozhodnutí v řízení, v němž se neúspěšně domáhal zrušení osvojení. Soud uznal složitost případu, neboť stěžovatel nebyl právně považován za otce dítěte, přičemž se před soudy v Lotyšsku dlouhodobě domáhal, aby byl jako otec dítěte oficiálně zapsán. Dospěl však k závěru, že estonské soudy nejednaly s dostatečnou péčí, nezkoumaly konkrétní okolnosti případu a náležitě nevyvážily práva a zájmy dotčených osob. Konstatoval tak porušení čl. 8 Úmluvy.

Na jaře 2006 se stěžovateli narodil v Lotyšsku syn. Stěžovatel chtěl narození syna zaregistrovat a nechat se oficiálně zapsat jako otec, matka to však odmítla. V lednu 2007 stěžovatel zjistil, že otcovství k dítěti prohlásil jiný muž a že byl zapsán jako otec chlapce. Stěžovatel otcovství tohoto muže napadl u lotyšských soudů. V rámci řízení před soudem bylo nařízeno provedení DNA testu, které potvrdilo, že stěžovatel je biologickým otcem dítěte.

V průběhu řízení před lotyšskými soudy se matka i s dítětem přestěhovala do Estonska. Našla si nového partnera a provdala se za něj. Následně její nový manžel v Estonsku podal žádost o osvojení dítěte, které soud v dubnu 2018 vyhověl. Poté, co se stěžovatel dozvěděl o svojení dítěte, podal u estonského soudu návrh na zrušení tohoto rozhodnutí. Věc se dostala až k estonskému Nejvyššímu soudu, který v únoru 2021 dospěl k závěru, že stěžovatel nemá podle estonského práva postavení (právně uznaného) otce, neboť jeho otcovství nebylo v Lotyšsku dosud pravomocně uznáno, tudíž nemohl před soudy osvojení rozporovat. Rovněž uvedl, že i kdyby bylo otcovství stěžovatele uznáno později, nezpůsobilo by to zpětnou neplatnost souhlasu s osvojením právního otce, tj. osoby zapsané jako otec dítěte v době osvojení.

Lotyšské soudy nakonec otcovství stěžovatele uznaly a zapsaly jej jako otce, nicméně pouze pro období ode dne narození chlapce až do dne rozhodnutí o jeho osvojení z dubna 2018 vydaném v Estonsku.

Stěžovatel se v dané věci rozhodl obrátit na Soud, přičemž ve své stížnosti brojil proti průběhu a výsledku soudního řízení o osvojení a řízení o zrušení rozhodnutí o osvojení probíhajícím v Estonsku, přičemž tvrdil, že došlo k porušení jeho práv dle čl. 8 Úmluvy. Mimo jiné namítal, že k osvojení jeho syna nemělo bez jeho souhlasu dojít.

Soud zdůraznil, že se jedná o skutkově velmi specifický a složitý případ. Řízení o určení otcovství v Lotyšsku v době, kdy byly estonské soudy vyzvány k rozhodnutí o osvojení a jeho zrušení, stále probíhalo a trvalo mimořádně dlouhou dobu. V projednávané věci však nešlo o odpovědnost lotyšských orgánů, ale Estonska, jelikož stížnost byla podaná pouze proti řízení o osvojení a o zrušení rozhodnutí o osvojení, která proběhla před estonskými soudy. K průběhu soudních řízení v Lotyšsku tedy Soud přihlížel pouze do té míry, aby bylo možné posoudit, zda a do jaké míry o nich estonské soudy věděly nebo měly vědět a měly je zohlednit při svém rozhodování.

Ve vztahu k řízení o osvojení Soud poznamenal, že za situace, kdy obě osoby, které byly zapsány jako rodiče dítěte, daly k osvojení souhlas, by bylo přehnané od vnitrostátních soudů očekávat, že budou, aniž by existoval důvod pochybovat o pravdivosti poskytnutých informací, zkoumat, zda by pro účely udělení souhlasu s osvojením někdo jiný mohl nebo měl být považován za rodiče dítěte. V projednávané věci však muselo být estonskému prvostupňovému soudu jasné, že muž, který souhlas s osvojením udělil, nebyl biologickým otcem dítěte.

Ač skutečnost, že právní otec není biologickým otcem dítěte, automaticky neznamená, že by se vnitrostátní soud rozhodující o osvojení měl snažit do řízení zapojit i biologického otce, v projednávané věci probíhalo v Lotyšsku soudní řízení, v němž se stěžovatel domáhal, aby byl uznán biologickým otcem dítěte. Předmět a rozsah tohoto řízení měly být estonskému prvostupňového soudu v době rozhodování o osvojení dítěte v dubnu 2018 známy, neboť v lednu toho roku příslušný lotyšský orgán předložil estonskému soudu žádost o soudní spolupráci. Estonský soud tak při rozhodování o osvojení dítěte o řízení o urče-

ní otcovství stěžovatele probíhajícím v Lotyšsku věděl nebo alespoň vědět měl. Nezdá se však, že by tuto skutečnost při vedení řízení o osvojení jakkoli zohlednil.

Soud dále poznamenal, že estonský Nejvyšší soud v řízení o zrušení osvojení uvedl, že soud, který má rozhodnout o osvojení dítěte, musí obvykle řízení o osvojení přerušit, pokud se dozví, že otcovství dítěte je zpochybňováno v jiném řízení. Výjimečně však nemusí řízení o osvojení přerušit, pokud je přesvědčen, že čekání na výsledek řízení o určení otcovství není v nejlepším zájmu dítěte. V projednávané věci však nebyly úvahy o možných zájmech stěžovatele a jejich vyvážení s nejlepšími zájmy dítěte součástí odůvodnění estonského soudu. Dle Soudu tak vnitrostátní orgány v souvislosti s řízením o osvojení prokázaly závažný nedostatek náležité péče.

Dále se Soud zabýval řízením o zrušení rozhodnutí o osvojení. Připomněl, že v minulosti judikoval, že biologický otec nesmí být zcela vyloučen ze života svého dítěte, pokud pro to neexistují relevantní důvody související s nejlepším zájmem dítěte. Z toho však nutně nevyplývá povinnost umožnit biologickému otci zpochybnit status právního otce. Takovou povinnost nelze vyvodit ani z judikatury Soudu. Skutečnost, že vnitrostátní orgány mají při povolování nebo zamítání žalob o určení otcovství diskreční pravomoc, jejímž cílem je chránit nejlepší zájem dítěte a vyvážit zájmy dítěte i domnělého biologického otce, není sama o sobě neslučitelná s čl. 8 Úmluvy. Absolutní nemožnost domnělého biologického otce usilovat o určení svého právního otcovství pouze na základě toho, že otcovství k danému dítěti již uznal jiný muž, aniž by byly zkoumány konkrétní okolnosti případu, byla nicméně shledána jako porušení čl. 8 Úmluvy.

Ve vztahu k projednávané věci Soud shrnul, že v době, kdy estonský Nejvyšší soud v únoru 2021 rozhodl o zamítnutí stěžovatelovy žádosti o zrušení rozhodnutí o osvojení, byl již vydán rozsudek lotyšského Nejvyššího soudu (v červenci 2020), v němž tento uznal stěžovatele za biologického otce dítěte. Následně bylo v Lotyšsku v únoru 2021 rozhodnuto o oficiálním zápisu stěžovatele jako otce dítěte, a to od doby narození dítěte do dne, kdy bylo v Estonsku rozhodnuto o osvojení. Pravomocným se toto rozhodnutí stalo v dubnu 2021. Dle Soudu si tak estonský Nejvyšší soud musel být vědom přinejmenším rozsudku lotyšského Nejvyššího soudu o uznání stěžovatele za biologického otce dítěte.

Estonský Nejvyšší soud však přistoupil ke striktnímu výkladu vnitrostátního práva a dospěl k závěru, že vzhledem k tomu, že právní otcovství stěžovatele dosud nebylo uznáno pravomocným soudním rozhodnutím, nelze jej považovat za „otce“, jehož souhlas je třeba získat v řízení o osvojení a který může následně podat návrh na zrušení osvojení. V rámci řízení o zrušení osvojení tak byl stěžovatelův návrh shledán jako nepřípustný pouze na základě nedostatku formálních důvodů. Soud dále podotkl, že vláda neargumentovala, že by tento nedostatek byl výsledkem záměrné a odůvodněné volby zákonodárce, jejímž cílem by bylo dosažení spravedlivé rovnováhy mezi protichůdnými zájmy. Soud nemůže souhlasit s tím, že pouhý odkaz na neexistenci formálních důvodů pro zrušení rozhodnutí o osvojení podle příslušného vnitrostátního práva lze považovat za „dostatečné“ hledisko při nalézání spravedlivé rovnováhy.

Soud tak shrnul, že estonské soudy nejednaly v řízení o osvojení s dostatečnou péčí, přestože věděly nebo měly vědět o řízení o určení otcovství probíhajícím v Lotyšsku. Následně, když byl estonský Nejvyšší soud konfrontován s návrhem stěžovatele na zrušení rozhodnutí o osvojení, zamítl jej pouze z formálního důvodu, jelikož dle něj stěžovatel nebyl aktivně legitimován. Ačkoli Soud nehodnotil průběh soudního řízení v Lotyšsku, podotkl, že výsledek řízení v Estonsku vedl k tomu, že lotyšské soudy uznaly právní otcovství stěžovatele pouze na omezenou dobu, tj. do dne, kdy bylo rozhodnuto o osvojení dítěte v Estonsku.

S ohledem na výše uvedené tak Soud dospěl k závěru, že tím, že vnitrostátní orgány nezjistily a nezkoumaly konkrétní okolnosti případu a neprovedly posouzení různých práv a zájmů dotčených osob, včetně práv a zájmů stěžovatele, nezajistily spravedlivou rovnováhu v kontextu čl. 8 Úmluvy, čímž došlo k jeho porušení

Anna Čermáková

Rozsudek ze dne 28. 11. 2023 ve věci Tadić proti Chorvatsku, č. 25551/18

K nestrannosti soudu, za situace, kdy jeho předseda vystupoval coby svědek v jím projednávané věci

Úplné znění rozsudku
Tisková zpráva

Evropský soud pro lidská práva rozhodl, že v případě stěžovatele, který byl odsouzen v trestním řízení za pokus o ovlivňování rozhodnutí Nejvyššího soudu, nedošlo k porušení jeho práva na spravedlivý proces a zásady presumpce neviny, když předseda Nejvyššího soudu vystupoval ve věci stěžovatele jako svědek. Rovněž to, že o případu stěžovatele informovala média, neznamenalo narušení zásady presumpce neviny.

Stěžovatel je chorvatským státním příslušníkem, který byl v trestním řízení odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání dvou let z důvodu, že se pokoušel ovlivnit rozhodnutí Nejvyššího soudu v politicky významné kauze. V této původní věci došlo k odsouzení politika a dalších osob pro válečné zločiny a případ byl následně projednáván chorvatským Nejvyšším soudem. Stěžovatel kontaktoval předsedu tohoto soudu ve snaze docílit toho, aby byla věc přidělena konkrétnímu soudci. Ještě před rozhodnutím této věci se o události dozvěděly tajné služby, které pořídily odposlechy, následně byly další odposlechy vůči stěžovateli nařízeny soudem a v navazujícím trestním řízení, kde předseda Nejvyššího soudu vystupoval jako svědek, byl stěžovatel odsouzen. Rozhodnutí bylo potvrzeno i Nejvyšším soudem. Během projednávání věci před Nejvyšším soudem se ve sdělovacích prostředcích objevil článek, který pojednával o tom, že tajné služby rozkryly pokus o ovlivňování Nejvyššího soudu a byly zveřejněny rovněž nahrávky tajných služeb (tedy ty, které nebyly součástí trestního spisu).

Před Soudem stěžovatel namítal porušení svého práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy a zásady presumpce neviny ve smyslu čl. 6 odst. 2 Úmluvy, a to zejména z důvodu, že Nejvyšší soud neměl být nestranný, když jeho předseda vystupoval ve věci stěžovatele jako svědek a dále že rozhodování Nejvyššího soudu mohl ovlivnit shora uvedený mediální článek, který o věci stěžovatele pojednával.

Soud v prvé řadě konstatoval, že ve věci se jednalo o otázku nestrannosti vnitrostátního soudu, přičemž v případě takto choulostivé situace, kdy předseda Nejvyššího soudu vystupuje ve věci jako svědek, mohou snadno vzniknout pochybnosti – důležité je tedy nejen to, zda je soud nestranný, ale zda se takto jeví i navenek. V projednávané věci však současně bylo třeba vzít v potaz, že svědecká výpověď předsedy Nejvyššího soudu nepředstavovala jediný ani rozhodující důkaz ve věci. Vnitrostátní soudy naopak při svém rozhodování vycházely zejména ze zákonně získaných odposlechů (jejichž pravost stěžovatel před soudy nezpochybnil), které byly dále podpořeny svědeckými výpověďmi.

Dále Soud připomenul, že ačkoliv stěžovatel namítal, že účast předsedy Nejvyššího soudu v jeho řízení mohla ovlivnit rozhodnutí v jeho věci, o odsouzení stěžovatele takto rozhodl již prvostupňový soud, jehož nestrannost nezpochybňoval. Rovněž Nejvyšší soud své rozhodnutí podrobně odůvodnil a Soud neseznal, že by předseda nežádoucím způsobem zasahoval do složení senátu, který věc stěžovatele projednával, ani neměl takové pravomoci, v rámci nichž by mohl na ostatní soudce stran jejich rozhodovací činnosti vyvíjet tlak. Soud tak shledal, že soudci Nejvyššího soudu, kteří o stěžovatelově věci rozhodovali, vykazovali dostatečnou nezávislost, aby byly splněny požadavky Úmluvy, a k porušení čl. 6 odst. 1 Úmluvy tak nedošlo.

V otázce namítaného porušení zásady presumpce neviny v souvislosti s mediálním článkem, který byl zveřejněn během projednávání věci před Nejvyšším soudem, Soud předestřel, že mediální pokrytí zajímavých případů spadá pod svobodu projevu a soudy musí stranám ve věci zajistit odpovídající záruky, aby výsledek soudního rozhodování negativně neovlivnilo. V kontextu projednávané věci Soud připomenul, že média informovala o nahrávkách pořízených tajnými službami, které nebyly v samotném trestním řízení použity a nebyly součástí spisu. Ačkoliv byly zveřejněny cca dva měsíce před rozhodnutím Nejvyššího soudu, přičemž muselo dojít k jejich úniku, Soud zopakoval, že stěžovatel byl odsouzen již prvostupňovým soudem, a to na základě jiných – v souladu s právem pořízených – nahrávek a svědeckých výpovědí. V neposlední řadě zdůraznil, že Nejvyšší soud je složen ze zkušených profesionálních soudců, kteří musejí mít schopnost vnějšímu mediálnímu tlaku odolávat. Zejména s ohledem na uvedené sku-

tečnosti Soud dospěl k závěru, že k porušení zásady presumpce neviny ve smyslu čl. 6 odst. 2 Úmluvy rovněž nedošlo.

Jan Bena

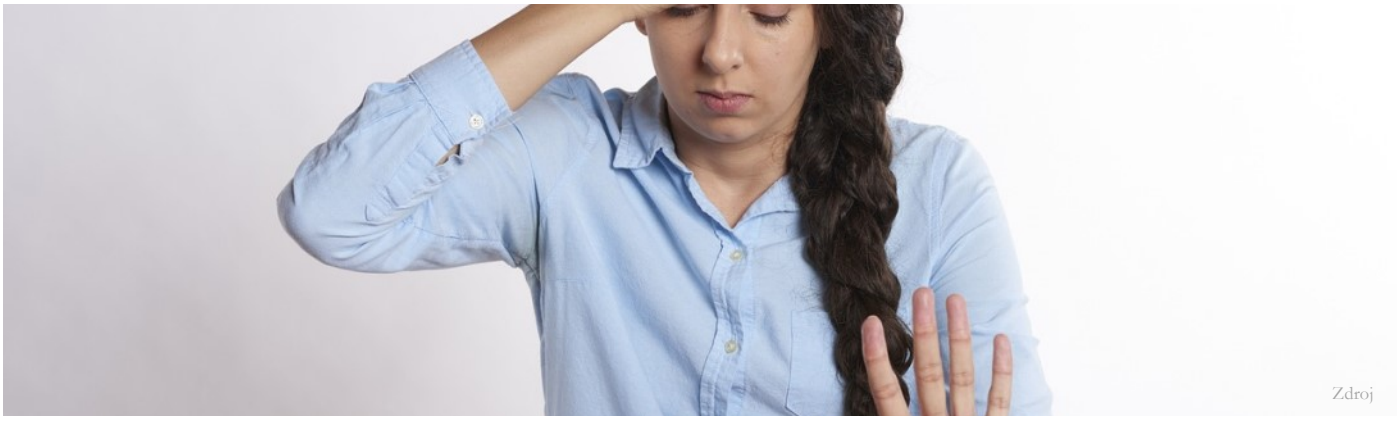

Rozsudek ze dne 12. 12. 2023 ve věci Vučković proti Chorvatsku, č. 15798/20

K otázce změny trestu odnětí svobody na trest obecně prospěšných prací v kontextu trestného činu v sexuální oblasti

Úplné znění rozsudku
Tisková zpráva

Evropský soud pro lidská práva shledal porušení čl. 3 a 8 Úmluvy spočívající v tom, že vnitrostátní soud druhého stupně bez dostatečného přezkumu a odůvodnění relevantních okolností změnil pachateli oproti prvostupňovému rozhodnutí trest odnětí svobody na trest obecně prospěšných prací. To vše v kontextu případu, kdy se pachatel dopustil trestného činu v sexuální oblasti proti oběti (stěžovatelce), přičemž míra jeho trestněprávní odpovědnosti byla vnitrostátními soudy hodnocena jako vysoká, a důvodem pro změnu trestu bylo uplynutí delšího časového úseku od okamžiku daného trestného jednání bez recidivy pachatele.

Stěžovatelka, paní Vučković, se stala obětí sexuálního napadení na pracovišti. Pracovala jako zdravotní sestra, přičemž byla obtěžována řidičem sanitky. Ten měl během jedné příležitosti stěžovatelku zamknout v místnosti, kde se ji následně snažil svléct, držel ji pod krkem a snažil se si od ní vynutit orální pohlavní styk. Přestal až poté, co mu stěžovatelka sdělila, že omdlí. Během druhé příležitosti se pak pachatel dotýkal stěžovatelčiny paže, stehen a prsou, rozepnul si kalhoty a pokusil se do nich strčit její ruku. Pachatel stěžovatelce následně vyhrožoval, že bude propuštěna, jestli o tom někomu poví. Vnitrostátní autority neshledaly, že by jednání pachatele naplňovalo znaky skutkové podstaty pokusu trestného činu znásilnění podle chorvatského práva. Prvostupňový soud jej nicméně odsoudil za jiný trestný čin v sexuální oblasti, a to „obscénní jednání“, a pachateli uložil trest odnětí svobody v délce deseti měsíců. Za trestný čin „obscénního jednání“ chorvatské právo považuje jednání se sexuálním podtextem, které nedosahuje úrovně pohlavního styku bez souhlasu. Prvostupňový soud vzhledem k okolnostem případu považoval míru trestněprávní odpovědnosti pachatele za vysokou, přičemž za přitěžující okolnosti pokládal zejména pokračované páchání činu v rámci krátkého časového úseku. Druhostupňový soud se následně ztotožnil s právním posouzením soudu prvostupňového, avšak změnil trest odnětí svobody pachatele na trest obecně prospěšných prací, což odůvodnil především poukazem na to, že se pachatel ve čtyřleté době od dané události nedopustil žádného dalšího trestného činu. Stěžovatelka se rozhodla u Soudu namítat porušení čl. 3 a 8 Úmluvy s tím, že trest uložený druhostupňovým soudem byl nepřiměřeně mírný vzhledem k závažnosti činů pachatele.

V rámci svého posouzení vzal Soud v potaz, že členské státy disponují širokým prostorem pro uvážení v oblasti trestní spravedlnosti a politiky trestání. Proto muselo být těžiště přezkumu Soudu zaměřeno na posouzení otázky, zda za okolností daného případu podrobil vnitrostátní soud přeměnu trestu na mírnější trest pečlivému přezkumu, tedy zda se změna trestu zakládala na kritériích a důvodech, které byly dostačující k zajištění, že trest zůstane přiměřený povaze a závažnosti činů spáchaných na stěžovatelce jakožto oběti. Soud také upozornil na rostoucí význam trestu obecně prospěšných prací a jeho užitečnost v rámci moderní trestní politiky. Zároveň však připomněl, že sexuální zneužívání žen je velmi závažným protiprávním jednáním s velkým dopadem na jeho oběti. Dle Soudu by tak měly vnitrostátní soudy věnovat zvláštní pozornost při rozhodování o udělení trestu obecně prospěšných prací namísto odnětí svobody u tohoto typu trestné činnosti.

Soud poukázal na skutečnost, že vnitrostátní soudy nevzaly v potaz řadu faktorů, jako byl dopad trestného činu na stěžovatelku (především její dlouhá absence v práci a rozvoj posttraumatické stresové poruchy), jednání pachatele po spáchání činu (údajné vyhrožování stěžovatelce jejím propuštěním z práce), nebo jeho zjevný nedostatek lítosti či snahy nahradit stěžovatelce způsobenou újmu. Soud navíc považoval za velmi zarážející, že druhostupňový

soud souhlasil s prvostupňovým posouzením polehčujících i přitěžujících okolností, které úroveň trestněprávní odpovědnosti označilo za vysokou, a přesto se rozhodl změnit trest odnětí svobody na trest obecně prospěšných prací. Toto bylo navíc odůvodněno pouhým poukazem na následnou absenci recidivy pachatele během čtyř uplynulých let od události. Odvolací soud však nijak přesvědčivě nevysvětlil, proč tato skutečnost převážila nad uvedenými přitěžujícími okolnostmi. Dle Soudu tak nelze mít za to, že by vnitrostátní soudy pečlivě přezkoumaly všechny relevantní okolnosti u takto hraničního případu. Považoval za znepokojující, že změna trestu nebyla řádně odůvodněna a proběhla bez zohlednění zájmů oběti, které jsou vnitrostátní soudy povinny vzít na zřetel při ukládání trestu. Soud konečně poukázal na to, že takový přístup vnitrostátních soudů může svědčit o jisté shovívavosti při trestání násilí na ženách. Na základě výše uvedeného Soud jednomyslně dovodil porušení čl. 3 a 8 Úmluvy.

Jana Zápotocká

JUDIKATURA SOUDNÍHO DVORA EVROPSKÉ UNIE

Rozsudek ze dne 25. 1. 2024 ve spojených věcech Caixabank SA, Banco Bilbao Vizcaya Argentaria SA, Banco Santander SA a Banco Sabadell SA, C-810/21 až C-813/21

K souladu promlčecí lhůty se směrnicí o zneužívajících ujednáních ve spotřebitelských smlouvách a zásadou efektivity

Úplné znění rozsudku

Soudní dvůr Evropské unie se v nadepsaném rozsudku zaměřil na hodnocení souladu vnitrostátním právem stanovené promlčecí lhůty k uplatnění práv vyplývajících ze směrnice o zneužívajících ujednáních [1] se zásadou efektivity. Rozhodl přitom, že takový soulad je třeba posuzovat v jeho celistvosti, nikoliv izolovaně, optikou dílčích sporných aspektů posuzovaného ustanovení. Zásada efektivity nicméně dle Soudního dvora vyžaduje, aby dotčená promlčecí lhůta započala běžet pouze v okamžiku, kdy spotřebitel nabyl vědomost o právním posouzení skutečností zakládajících zneužívající povahu smluvních ujednání. Současně zdůraznil, že tuto vědomost nelze implikovat z pouhé existence ustálené vnitrostátní judikatury.

Skutkové okolnosti případů, jež vedly k nadepsané sérii předběžných otázek, spočívaly ve sjednání několika smluv o hypotečním úvěru, v nichž se úvěrovaní zavázali mimo jiné k zaplacení veškerých poplatků souvisejících s jejich uzavřením. Po více než 10 letech od vynaložení těchto nákladů (konkrétně v rozmezí 11–14 let) podali úvěrovaní žaloby na určení neplatnosti těchto ujednání a současně uplatnili restituční nároky na vrácení zaplacených částek. Úvěrující banky v řízení před vnitrostátními soudy namítaly promlčení restitučních nároků, neboť měly za to, že již uplynula aplikovatelná desetiletá promlčecí lhůta.

V pochybnostech o správnosti tohoto argumentu se předkládající katalánský soud obrátil na Soudní dvůr nejprve s otázkou, zda je v souladu se směrnicí o zneužívajících ujednáních a zásadou efektivity výklad vnitrostátního práva, který pro počátek běhu promlčecí lhůty k uplatnění práv vyplývajících z této směrnice nevyžaduje, aby měl spotřebitel vědomost o právním posouzení skutečností zakládajících zneužívající povahu smluvních ujednání.

Soudní dvůr úvodem své odpovědi připomněl, že ustanovení směrnice o zneužívajících ujednáních nebrání tomu, aby vnitrostátní úprava stanovila promlčecí lhůtu pro právo podat žalobu k uplatnění restitučních účinků určení neplatnosti takových ujednání. Požaduje však, aby tato byla v souladu se zásadami rovnocennosti a efektivity. Zásada efektivity je přitom naplněna tehdy, pokud nedochází ke znemožnění nebo nadměrnému ztížení výkonu práv přiznaných touto směrnicí. To je dle Soudního dvora třeba hodnotit nikoliv izolovaně, nýbrž s přihlédnutím k úloze posuzovaného ustanovení v rámci řízení jako celku, jeho průběhu a jeho zvláštnostem u různých vnitrostátních orgánů, případně i s ohledem na základní zásady vnitrostátního právního systému.

V kontextu dotčené promlčecí lhůty je takto třeba analyzovat její délku a podmínky jejího uplatnění, včetně podmínek pro zahájení běhu této lhůty. Aby totiž mohla být považována za slučitelnou se zásadou efektivity, musí být fakticky dostatečná k tomu, aby umožnila spotřebiteli připravit a podat účinný prostředek k uplatnění svých práv. Z toho vyplývá, že může začít běžet pouze tehdy, pokud měl spotřebitel možnost seznámit se se svými právy před tím, než tato lhůta začne běžet nebo uplyne. Pouhá vědomost o skutečnostech zakládajících zneužívající povahu smluvního ujednání zásadu efektivity nenaplňuje.

S ohledem na zápornou odpověď byl Soudní dvůr dále povolán k zodpovězení, zda vědomost o právním posouzení skutečností zakládajících zneužívající povahu dotčených ujednání musí spotřebitel nabýt před počátkem běhu promlčecí lhůty, nebo před jejím uplynutím.

Ve vztahu k této otázce Soudní dvůr zdůraznil, že podmínka počátku běhu promlčecí lhůty vázaného na možnost spotřebitele seznámit se se svými právy, byla z judikatury vyvozena jako jedna z několika podmínek pro *ad hoc* posuzování celkové slučitelnosti promlčecí lhůty se zásadou efektivity. Uzavřel proto, že pro takové posouzení je třeba zohlednit všechny relevantní prvky vnitrostátního právního řádu, nikoliv pouze pravidlo týkající se jednoho z aspektů sporné promlčecí lhůty (počátek jejího běhu), posuzované izolovaně.

V druhé části svého rozhodnutí se Soudní dvůr již konkrétně zaměřil na otázku, zda lze existenci ustálené vnitrostátní judikatury týkající se neplatnosti obdobných ujednání považovat za prokázanou vědomost spotřebitelů o jejich zneužívající povaze a o právních důsledcích, které z toho vyplývají.

V rámci své odpovědi vycházel Soudní dvůr z rozdílné pozice smluvních stran odrážející nerovnováhu jejich vyjednávací síly a úrovně informovanosti. Zatímco totiž privilegované postavení prodávajících nebo poskytovatelů předpokládá jejich informovanost o existenci vnitrostátní judikatury a jejich adekvátní reakci na ni, nelze totéž podle Soudního dvora předpokládat u spotřebitelů. Uzavřel proto, že existenci ustálené judikatury nelze považovat za prokázání vědomosti spotřebitele o zneužívající povaze ujednání a o právních důsledcích, které z toho vyplývají.

Patrik Provazník

[1] Směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993 o zneužívajících ujednáních ve spotřebitelských smlouvách.

Zdroj

Rozsudek ze dne 21. 3. 2024 ve věci „Gjensidige“ ADB, C-90/22

Nemožnost odepřít uznání cizího rozhodnutí pro nerespektování nevýlučné prorogační dohody

Úplné znění rozsudku

Nařízení Brusel I bis [1] zachovává v případě souběhu pravidel přednost mezinárodních úmluv upravujících některé zvláště vymezené věci. Z judikatury Soudního dvora Evropské unie však vyplývá, že jejich použitím nesmí být dotčeny základní zásady justiční spolupráce v občanských a obchodních věcech v rámci Evropské unie. Jednou z takových úmluv je i Úmluva CMR [2], která umožňuje stranám smlouvy o mezinárodní přepravě uzavřít dohodu o příslušnosti soudů některého ze smluvních států. Tuto však na rozdíl od nařízení Brusel I bis koncipuje jako nevýlučnou. Soudní dvůr se v nadepsaném rozsudku věnoval otázce, zda lze odepřít uznání soudu jiného členského státu, který se v rozporu s takovou dohodou prohlásil za příslušný k projednání sporu vyplývajícího ze smlouvy o mezinárodní přepravě. Uzavřel přitom, že nerespektování dohody o příslušnosti nezakládá žádný z důvodů pro odepření uznání ve smyslu nařízení Brusel I bis.

Spor v původním řízení vyvstal ze smlouvy o mezinárodní přepravě podléhající režimu Úmluvy CMR, jíž se dopravce zavázal k přepravě nákladu počítačového vybavení z Nizozemska do Litvy. V průběhu přepravy totiž došlo k odcizení části zásilky. V návaznosti na tuto událost podal dopravce u nizozemského soudu žalobu na omezení své odpovědnosti. Odesílatel a pojistitel neúspěšně namítali nepříslušnost nizozemského soudu pro existenci prorogační dohody ve prospěch litevských soudů. V mezidobí podal pojistitel regresní žalobu proti dopravci právě u litevského soudu, který však zohlednil pravidla litispendence a řízení přerušil do doby konečného rozhodnutí nizozemského soudu. Ten posléze rozhodl, že odpovědnost dopravce je podle Úmluvy CMR omezena. V návaznosti na to litevské soudy odmítly regresní žalobu pro existenci překážky *rei iudicatae*. Pojistitel proti tomu uplatnil kasační opravný prostředek, v němž namítal, že v případě kolize mezi jurisdikčními pravidly Úmluvy CMR a nařízení Brusel I bis musí mít přednost čl. 25 nařízení, jelikož tento kvalifikuje příslušnost založenou dohodou stran jako výlučnou.

To vedlo předkládající soud k předložení předběžných otázek ohledně slučitelnosti Úmluvy CMR s nařízením Brusel I bis, kterými se ve své podstatě tázal, zda se soud členského státu Evropské unie může prohlásit za příslušný ve sporu ze smlouvy o mezinárodní přepravě, i když tato obsahuje prorogační dohodu ve prospěch soudů jiného členského státu, a zda může případně dojít k odepření uznání rozhodnutí tohoto soudu.

Soudní dvůr v rámci svých úvodních poznámek podotkl, že je v prvé řadě třeba zkoumat druhou část předložených otázek, tedy zda soud členského státu může odepřít uznání rozhodnutí soudu jiného členského státu pro rozpor s veřejným pořádkem [čl. 45 odst. 1 písm. a) nařízení Brusel I bis] nebo jurisdikčními pravidly upravujícími výlučnou příslušnost [čl. 45 odst. 1 písm. e) bod ii) nařízení Brusel I bis], pokud se prohlásil za příslušný navzdory prorogaci soudů jiných, a to bez ohledu na to, zda tak učinil právem, či nikoliv. To je přitom třeba posuzovat, s ohledem na explicitní ustanovení nařízení Brusel I bis a závěry judikatury Soudního dvora, v režimu nařízení Brusel I bis. [3]

Své posouzení založil Soudní dvůr na úvaze, že pokud smysl vykládaného ustanovení unijního práva vyplývá z jeho jasného a přesného znění, nemůže se od něho Soudní dvůr odchýlit, neboť by to vedlo k odstranění jeho užitečného účinku. Proto pokud jde o odpírací důvod založený na kritériu veřejného pořádku, odkázal Soudní dvůr na explicitní ustanovení čl. 45 odst. 3 nařízení Brusel I bis, které vylučuje aplikaci hlediska veřejného pořádku v případě porušení pravidel pro určení příslušnosti. Obdobně odpírací důvod zakotvený v čl. 45 odst. 1 písm. e) bodu ii) explicitně odkazuje pouze na oddíl 6 nařízení Brusel I bis, který se skládá pouze z čl. 24. Extenzivní výklad, jenž by rozšiřoval jeho aplikaci rovněž na čl. 25, by tak sám o sobě byl *contra legem*.

Soudní dvůr se nadto vyslovil, že setrvání u doslovného výkladu je podpořeno jak kontextem těchto ustanovení, tak i účelem a cíli, které nařízení Brusel I bis sleduje. Jedním z těchto cílů je totiž zajistit rychlé a jednoduché uznání a výkon rozhodnutí přijatých v členských státech. Odepření uznání by tak mělo být výjimkou, k níž může dojít pouze v případě naplnění jednoho z taxativně vymezených důvodů.

Pokud jde o výhradu veřejného pořádku, připomněl Soudní dvůr potřebu jejího restriktivního výkladu. A třebaže obsahové naplnění této výhrady je ponecháno v gesci jednotlivých členských států, určení a kontrola mezí tohoto pojmu spadá do oblasti výkladu nařízení Brusel I bis. V projednávané věci přitom Soudní dvůr uzavřel, že odchýlení se od prorogační dohody, v důsledku čehož je za rozhodné určeno právo jiného než prorogovaného státu, nelze považovat za porušení práva na spravedlivý proces takové závažnosti, aby založilo rozpor s veřejným pořádkem a naplnilo tak odpírací důvod ve smyslu čl. 45 odst. 1 písm. a) nařízení Brusel I bis.

Obdobně pokud jde o pravidla pro určení příslušnosti stanovená nařízením Brusel I bis, je třeba možnost odepřít uznání pro jejich porušení vnímat jako výjimku, kterou lze uplatnit pouze v explicitně stanovených případech. Ačkoliv nařízení Brusel I bis obecně posiluje účinnost dohod o volbě soudu, učinil unijní normotvůrce rozhodnutí nezařadit jejich porušení mezi důvody umožňující odepřít uznání rozhodnutí. Ochrana prorogačních dohod tedy nedosahuje takové úrovně, že by jejich porušení zakládalo důvod k odepření uznání cizího rozhodnutí.

Soudní dvůr s ohledem na výše uvedené uzavřel, že ustanovení nařízení Brusel I bis neumožňují soudu členského státu odmítnout uznat rozhodnutí soudu jiného členského státu, který se v rozporu s dohodou o příslušnosti, která je součástí smlouvy o mezinárodní přepravě, prohlásil za příslušný k rozhodnutí o žalobě podané na základě této smlouvy.

Patrik Provazník

[1] Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1215/2012 ze dne 12. prosince 2012 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech.
[2] Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 11/1975 Sb., o Úmluvě o přepravní smlouvě v mezinárodní silniční nákladní dopravě (CMR).
[3] Úmluvy, jejichž stranami jsou členské státy a které upravují příslušnost, uznání nebo výkon rozhodnutí ve zvláště vymezených věcech nejsou podle čl. 71 odst. 1 nařízení Brusel I bis tímto nařízením dotčeny. Podle čl. 71 odst. 2 písm. b) nařízení Brusel I bis jsou však rozhodnutí, která vydal v členském státě soud, který svou příslušnost založil v souladu s takovou úmluvou o zvláště vymezené věci, v ostatních členských státech uznávána a vykonávána v souladu s tímto nařízením. Použitím úmluvy současně nesmí být dotčeny takové zásady, které jsou základem justiční spolupráce v občanských a obchodních věcech v rámci Evropské unie. K tomu viz rozsudek velkého senátu ze dne 4. 5. 2010 ve věci TNT Express Nederland BV proti AXA Versicherung AG, C-533/08.

Rozsudek ze dne 18. 1. 2024 ve věci Hewlett Packard Development Company LP proti Senetic S. A., C-367/21

K rozložení důkazního břemene ohledně vyčerpání práv z ochranné známky Evropské unie

Úplné znění rozsudku

Soudní dvůr Evropské unie rozhodl, že čl. 13 nařízení č. 207/2009 [1] a čl. 15 nařízení č. 2017/1001 [2] ve spojení s čl. 34 a 36 Smlouvy o fungování Evropské unie (SFEU) brání tomu, aby za specifické situace, kdy vlastník ochranné známky provozuje systém selektivní distribuce, nesla důkazní břemeno ohledně vyčerpání práv z ochranné známky výlučně žalovaná strana.

V původním řízení se jednalo o spor mezi společností vlastnící ochrannou známku Evropské unie (slovní a grafické označení HP), která uvádí na trh výpočetní techniku označenou touto ochrannou známkou, a žalovanou společností, která její výrobky prodává. Spor pramenil z toho, že žalobkyně své výrobky prodává koncovým zákazníkům prostřednictvím schválených zástupců (systém „selektivní distribuce“). Ti jsou zavázáni poskytovat výrobky, vyjma koncových zákazníků, pouze schváleným členům této distribuční sítě a rovněž pouze od nich mohou výrobky odebírat. Ačkoliv jsou výrobky opatřeny sériovými čísly, které je žalobkyni umožňují identifikovat, není zde systém označení, který by umožnil dodavateli určit, zda je výrobek určen pro evropský trh. V projednávané věci vznikla situace, kdy žalovaná uváděla na trh v Polsku výrobky, které získala od dodavatelů, jež nebyli oficiálními distributory, a to po ujištění z jejich strany, že uvedením těchto výrobků nedojde k porušení práv žalobkyně. Ta se následně obrátila na soudy s cílem zatnout tipec porušování jejích práv plynoucích z ochranné známky Evropské unie. Žalovaná se se naopak dovolávala vyčerpání práv žalované v návaznosti na to, že výrobky již byly předtím žalobkyní na evropský trh uvedeny.

Předkládající soud uznal, že pro prodejce může být v praxi obtížné zjistit, zda byly výrobky uvedeny na evropský trh se svolením vlastníka ochranné známky, natož o tom předložit důkaz, přičemž se obával, že by praxe mohla vést k omezení volného pohybu zboží. Řízení proto přerušil a předložil Soudnímu dvoru předběžnou otázku, která spočívala v tom, zda čl. 13 odst. 1 nařízení č. 207/2009 a čl. 15 odst. 1 nařízení 2017/1001 ve spojení s čl. 34 a 36 SFEU brání tomu, aby důkazní břemeno ohledně vyčerpání práv nesla výlučně žalovaná strana. To vše za situace, kdy výrobky neobsahují označení, které by třetím osobám umožňovalo identifikovat trh, na který mají být uvedeny, a jsou uváděny na trh v uvedeném systému selektivní distribuce, když žalovaná strana byla prodávajícím ujištěna, že výrobky mohou být uvedeny na trh a vlastník ochranné známky ověření na žádost žalované odmítl.

Soudní dvůr v prvé řadě připomenul, že nařízení č. 207/2009 přiznává vlastníkovi ochranné známky Evropské unie výlučné právo zakázat třetí osobě dovážet, nabízet, uvádět na trh nebo skladovat výrobky označené touto známkou. Toto právo se však vyčerpává v momentě, kdy je zboží uvedeno na trh v Unii vlastníkem ochranné známky nebo s jeho souhlasem. Smyslem uvedeného je sladění zájmů vlastníka ochranné známky se zájmem na volném pohybu zboží.

Ohledně otázky, který účastník řízení nese důkazní břemeno o vyčerpání práv z ochranné známky, Soudní dvůr konstatoval, že tuto odpověď texty unijních předpisů neposkytují, nicméně z jeho rozhodovací praxe plyne, že práva toho, kdo má v držení výrobky uvedené na trh, plynou již z volného pohybu zboží ve smyslu čl. 34 a 36 SFEU a čl. 15 nařízení 2017/1001. Rovněž upřesnil, že vnitrostátní právní úprava, která stanovuje, že důkazní břemeno ohledně vyčerpání práv nese žalovaná strana – neboť se jedná o její obranu – je s unijním právem v zásadě slučitelná, současně však požadavky plynoucí z volného pohybu zboží mohou vyžadovat, aby takové pravidlo pro dokazování bylo upraveno. Vnitrostátní právo tedy musí být v souladu s požadavky zásady volného pohybu zboží a je třeba jej upravit, pokud by mohlo vlastníkovi ochranné známky umožnit rozdělení vnitrostátních trhů a podporovat zachování cenových rozdílů v jednotlivých státech. Je tedy možné, aby vnitrostátní soud rozložení důkazního břemene upravil, pokud žalovaná strana prokáže, že rozdělení vnitrostátních trhů hrozí a současně by musela nést důkazní břemeno ohledně uvedení výrobků na trh.

Z okolností projednávané věci přitom plyne, že vlastník ochranné známky Evropské unie provozuje systém selektivní distribuce, kde předmětné výrobky neobsahují ozna-

čení umožňující třetím osobám identifikovat trh, na nějž mají být uvedeny, tento vlastník informace v tomto směru neposkytuje a dodavatelé žalované strany rovněž neposkytují informace o svých dodavatelských zdrojích. V souladu se shora uvedeným tedy je na vnitrostátním soudu, aby rozložení důkazního břemene upravil.

Na předběžnou otázku Soudní dvůr odpověděl tak, že předmětná ustanovení unijních nařízení je třeba vykládat tak, že brání tomu, aby důkazní břemeno stran vyčerpání práv z ochranné známky Evropské unie nesla výlučně žalovaná strana. To vše za situace, kdy výrobky označené touto ochrannou známkou neobsahují označení, které by umožňovalo identifikovat trh, na který mají být uvedeny, kdy zde funguje systém selektivní distribuce, pokud žalovaná strana získala od svých dodavatelů ujištění, že výrobky mohou být na trh legálně uvedeny, a když vlastník ochranné známky informace v tomto smyslu neposkytuje.

Jan Bena

[1] Nařízení Rady (ES) č. 207/2009 ze dne 26. února 2009 o ochranné známce Společenství.
[2] Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2017/1001 ze dne 14. června 2017 o ochranné známce Evropské unie.

Zdroj

Rozsudek ze dne 8. 2. 2024 ve věci Inkreal s.r.o. proti Dúha reality s.r.o., C-566/22

Dohoda o příslušnosti u smluvních stran usazených ve stejném členském státě

Úplné znění rozsudku

Soudní dvůr Evropské unie shledal, že ustanovení o dohodě o příslušnosti podle čl. 25 odst. 1 nařízení č. 1215/2012 („Brusel I bis“) se vztahuje též na dohodu o příslušnosti, kterou si smluvní strany usazené ve stejném členském státu sjednají, že v případě sporu budou příslušné soudy druhého členského státu, i když daná smlouva nemá na tento druhý stát žádnou jinou vazbu.

Společnost Inkreal se sídlem na Slovensku vymáhala na ní postoupenou pohledávku po společnosti Dúha reality, taktéž se sídlem na Slovensku. Pohledávka měla původ ze smluv o peněžité zápůjčce, v nichž bylo stanoveno, že případný spor bude řešen před věcně a místně příslušným českým soudem. Společnost Inkreal se v prosinci 2021 obrátila na Nejvyšší soud České republiky s návrhem na uspokojení pohledávek vůči společnosti Dúha reality a s žádostí o určení českého místně příslušného soudu pro rozhodnutí ve věci samé podle § 11 odst. 3 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád. Nejvyšší soud jako soud předkládající upozornil na to, že použitelnost nařízení Brusel I bis je podmíněná existencí mezinárodního prvku a ptal se, zda se toto nařízení použije na situaci, jaká byla ve věci v původním řízení, kdy mezinárodní prvek spočívá pouze v dohodě o příslušnosti soudů jiného členského státu, než ve kterém jsou usazeny smluvní strany.

Soudní dvůr uvedl, že samotné znění čl. 25 odst. 1 nařízení Brusel I bis nebrání tomu, aby se toto ustanovení vztahovalo na dohodu o příslušnosti, kterou si smluvní strany usazené ve stejném členském státě sjednají, že ve sporech z jejich smlouvy mají příslušnost soudy jiného členského státu, ačkoliv uvedená smlouva nemá na tento jiný členský stát žádnou jinou vazbu. Dále připomenul, že z ustálené judikatury vyplývá, že použití pravidel tohoto nařízení o příslušnosti vyžaduje existenci mezinárodního prvku. Nařízení Brusel I bis sice v bodě 3 odůvodnění používá pojem „občansk[é] věc[i] s mezinárodním prvkem“ a v bodě 26 odůvodnění pojem „přeshraniční[...] spor[y]“, avšak neobsahuje žádnou definici mezinárodního prvku, jehož existence je podmínkou použitelnosti tohoto nařízení [1].

V odůvodnění svého rozhodnutí se Soudní dvůr opřel také o nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1896/2006 ze dne 12. prosince 2006, kterým se zavádí řízení o evropském platebním rozkazu, konkrétně o čl. 3 odst. 1. Uvedl, že v tomto ustanovení je definován rovnocenný pojem „přeshraniční případ“, a to jako „případ, ve kterém má alespoň jedna ze stran bydliště nebo místo obvyklého pobytu v jiném členském státě, než je členský stát soudu, u něhož byl podán návrh na vydání platebního rozkazu“ [2]. Vzhledem k tomu, že obě tato nařízení spadají do oblasti soudní spolupráce v občanských věcech s mezinárodním prvkem, je třeba harmonizovat výklad rovnocenných pojmů, které unijní normotvůrce v těchto nařízeních použil. V této návaznosti Soudní dvůr rovněž uvedl, že mezinárodní prvek je dán mimo jiné tehdy, může-li situace v dotčeném sporu vyvolat otázky ohledně určení mezinárodní příslušnosti soudů [3]. Spor v původním řízení přitom naplňuje definici pojmu „přeshraniční případ“, jelikož strany tohoto sporu jsou usazeny v jiném členském

státě, než je členský stát soudu, u něhož bylo zahájeno řízení na základě dotčené dohody o příslušnosti. Spor v původním řízení dále vyvolává otázku ohledně určení mezinárodní příslušnosti, a to konkrétně otázku, zda jsou k rozhodnutí tohoto sporu příslušné soudy České republiky, nebo soudy Slovenské republiky jakožto členského státu, v němž jsou usazeny obě smluvní strany.

Soudní dvůr konstatoval, že v právní situaci, jako je ta ve věci v původním řízení, je dán mezinárodní prvek, o čemž svědčí již samotná existence dohody o příslušnosti soudů jiného členského státu, než ve kterém jsou usazeny smluvní strany. Dále připomněl potřebu provádět výklad čl. 25 s ohledem na cíle spočívající v respektování smluvní volnosti stran a v posílení účinnosti dohod o výlučné volbě soudu, na něž je poukazováno v bodech 15, 19 a 22 odůvodnění nařízení Brusel I bis.

Pokud jde mimoto o účel nařízení Brusel I bis, Soudní dvůr opakovaně rozhodl, že toto nařízení usiluje o sjednocení pravidel o soudní příslušnosti v občanských a obchodních věcech prostřednictvím pravidel pro určení příslušnosti, jež budou vysoce předvídatelná. Sleduje tak cíl právní jistoty, který spočívá v posílení právní ochrany osob usazených v Evropské unii tím, že zároveň umožňuje žalobci snadno určit soud, u něhož může podat žalobu, a žalovanému přiměřeně předvídat, u kterého soudu může být žalován [4]. Cíl právní jistoty v této souvislosti vyžaduje, aby vnitrostátní soud, jemuž byla věc předložena, mohl snadno rozhodnout o vlastní příslušnosti, aniž by byl povinen zkoumat meritorní stránku věci. Výklad čl. 25 odst. 1 nařízení Brusel I bis, podle kterého se dotčené ustanovení vztahuje na takovou dohodu o příslušnosti, jako je dohoda dotčená ve věci v původním řízení, odpovídá cíli právní jistoty. Jestliže si totiž smluvní strany usazené ve stejném členském státě mohou platně sjednat, že ve sporech z jejich smlouvy mají příslušnost soudy jiného členského státu, aniž je nutné, aby uvedená smlouva měla na tento jiný členský stát nějaké další vazby, přispívá taková možnost k zajištění toho, aby žalobce věděl, u kterého soudu může podat žalobu, aby žalovaný mohl předvídat, u kterého soudu může být žalován, a aby soud, jemuž byla věc předložena, mohl snadno rozhodnout o vlastní příslušnosti.

Současně taková dohoda snižuje možnost souběžných řízení a zajišťuje, aby v různých členských státech nebyla vydána vzájemně neslučitelná rozhodnutí, což je v souladu s cílem harmonického výkonu spravedlnosti, na který poukazuje bod 21 odůvodnění nařízení Brusel I bis. Kdyby totiž příslušný soud v projednávané věci nebyl určen na základě ustanovení nařízení Brusel I bis, ale na základě vnitrostátních pravidel mezinárodního práva soukromého platného v dotyčných členských státech, zvýšilo by se riziko vzniku kompetenčních sporů. Použití vnitrostátních pravidel by totiž mohlo vést k různým výsledkům. Naplňování cíle právní jistoty by přitom podle Soudního dvora bylo ohroženo i tehdy, kdyby za okolností, které nastaly ve věci v původním řízení, byl čl. 25 odst. 1 nařízení Brusel I bis použitelný pouze za podmínky, že by kromě dohody o příslušnosti soudů jiného členského státu existovaly ještě další skutečnosti, které by mohly svědčit o tom, že je v dotyčném sporu dán mezinárodní prvek. Soudní dvůr též zdůraznil aspekt předvídatelnosti a vzájemné důvěry při výkonu spravedlnosti.

Závěrem Soudní dvůr odlišil unijního normotvůrce od autorů Haagské úmluvy ze dne 30. června 2005, podle které se jedná o mezinárodní věc, jestliže strany nemají bydliště nebo sídlo v témže smluvním státě a vztah stran a veškeré další prvky týkající se sporu, bez ohledu na místo zvoleného soudu, nesouvisí pouze s tímto státem. Unijní normotvůrce obdobné pravidlo nezavedl, přičemž v bodě 3 odůvodnění nařízení Brusel I bis vyzdvihl cíl, kterým je udržovat a rozvíjet prostor svobody, bezpečnosti a práva, a to prostřednictvím přijímání opatření v oblasti justiční spolupráce v občanských věcech s mezinárodním prvkem.

Lívia Ivánková

[1] Rozsudek Soudního dvora ze dne 3. 6. 2021, General-no konsulstvo na Republika Bulgaria, C-280/20.
[2] Tamtéž.
[3] Rozsudek Soudního dvora ze dne 8. 9. 2022, IRnova, C-399/21.
[4] Rozsudek Soudního dvora ze dne 14. 9. 2023, EXTÉRIA, C-393/22.

MONITORING LITERATURY

Systém evropského práva

- Holly Faulkner, W. John Hopkins, Silke Clausing: To the RescEU? Disaster Risk Management as a Driver for European Integration. European Public Law, Volume 30, Issue 1 (2024), s. 1–22.

Evropské civilní právo

- Felix Maultzsch: Sjednocování judikatury v evropském soukromém právu. Obchodněprávní revue 1/2024, s. 1.
- Guillem Izquierdo Grau: Producer Liability for Substantial Modification of Products through Repair, Refurbishment and Remanufacturing. European Review of Private Law, Volume 32, Issue 1 (2024), s. 1–32.
- Gert Straetmans, Jasper Vereecken: Towards a New Balance Between Private and Public Enforcement in EU Consumer Law. European Review of Private Law, Volume 32, Issue 1 (2024), s. 1–40.
- Matthias Lehmann, Danny Busch: Plaidoyer za změnu unijněprávní úpravy zneužívajících ujednání ve spotřebitelských smlouvách. Právník, 3/2024, s. 205–218.
- Philipp Hacker: Sustainable AI Regulation,. Common Market Law Review, Volume 61, Issue 2 (2024), s. 345–386.
- Toni Kalliokoski, Katri Havu: Single Infringements of Competition Law: Who is liable for what? Common Market Law Review, Volume 61, Issue 2 (2024), s. 417–448.

Jan Bena

1/2024

BULLETIN

NEJVYŠŠÍ SOUD
ODDĚLENÍ ANALYTIKY
A SROVNÁVACÍHO PRÁVA

Příspěvky nejsou oficiálními vyjádřeními Nejvyššího soudu.

© Nejvyšší soud, ISSN 2464-8531